
ajakiri

55 ● 1989

ISSN 0384-8469

POLIITIKA JA POLITISEERIMINE

Poliitikat tehes või rääkides on asjade politiseerimine tihtipeale küsimuse all. Pole aga alati selge mida sellega mõeldakse. Sellest mõistest on aru saadud vähemalt kahel viisil: 1) politiseerimine on poliitika lahutamatu osa, vajalik ja loomulik sest kõik oleneb poliitikast millega kõik peaksid ühiskonnas tegelema. 2) politiseerimine on vägivaldne poliitika pealesurumine igale poole kus poleks vaja teha poliitilist numbrit asjast; poliitika ebameeldiv tüliotsiv variant.

Eesti võõrsõnade leksikon (Kirjastus "Valgus" 1979) annab toetust viimasele arusaamisele: *"politiseerima, poliitiliseks tegema, poliitikaga siduma; poliitikast tühje sõnu tegema, poliitika üle targutama"*.

Oleks hea kui keele- ja ühiskonnategelaste abiga saaks selle mõiste ühemõtteliselt ära lahendada, mis muidu tekitab palju üksteisest mööda rääkimist.

Politiseerimine vanas rahvakeele pruugis ja ka leksikonis on kahjuks laialdane nähtus meie keskel, mis ühiskonda lõhub ja tekitab kunstlikke pingeid, isoleerib gruppidesse, vahetab diskussioonis argumendid "seisukohtade" vastu jne.

Poliitika, eriti pluralistlik, on vajalik ja terve nähtus. Eesti pagulusühiskond on olnud lõhki põiki ja risti mitte poliitilise paljunäolisuse pärast, mida vahel on süüdlaseks peetud (liiga palju parteisid, organisatsioone jne) vaid just kõikvõimaliku politiseerimise pärast.

Käesoleva mõte ei ole vanu asju ega ka sealt konserveerunud tänapäeva üles võtta. Küll aga on risk uue poliitiliseerimislaine tekkeks, mille eest peaks hoiatama eesti ühiskondi, nii siin kui kodumaal.

Paguluses vaibunud (kuid mitte lõppenud) politiseerimine on saanud uue turbulentsuse uusemigratsiooni näol. Eestiski on, eriti välismaal kõnelnud, hääli, mis on rohkem mures selle üle, kes on ja olnud see kõige õigem rahvuslane kui et ühiselt jagu saada peavastasest.

Tehkem poliitikat aga hoidugem politiseerimisest.

EJK

PE $\frac{A}{1166}$ 55

MILLEKS REGISTREERUDA ?

Elame teelahkme ajastul. Ette aimamata, mida talv ja agoonias vaevlev Nõukogude Liit võib tuua, peame valima endale tuleviku tee. Sealsamas tükivad järjest uued sündmused peale, mitmel pool ja enneolematu kiirusega. Seetõttu peame endile alternatiivid selgeks tegema. Mida keegi taotleb? Ja mis funktsioone võiksid täita praegu loodavad Eesti Kodanike Komiteed?

HETKESEIS EESTIS ON PÕNEV JA PINEV

Küsimus on, kas nüüd sellises väljanihutatud olukorras pressida edasi? Või kas hoopis, vähemalt mõneks ajaks, nagu praegu Toompea, jääda äraootavalt kohapeal tammuma?

Vastus oleneb meie sihtidest, olukorra hindamisest ja temperamendist. Mida tahame? Kas mingisugust laiendatud õigustega nõukogulikku provintsi, "Iseseisvat Kommunistlikku Eestit", nagu meile soojalt soovivad Jaak Allik j.t.? Või kas tahame loomuliku, inimliku arengu tulemusena täiesti sõltumatut Eesti Vabariiki?"Kellele iseseisvus, kellele IKE?" nagu vaimukalt parafraseeris Kingisseppa Toomas Ilves. Kas on otstarbekohasem ühised unistused ikka veel vaka all pidada? Või kas peaksime ometi kord kõik avalikult välja ütleva, mida me tegelikult soovime?

KA PAGULUSES SOOVITAKSE MÕNEL POOL

Eesti arengu taktikalist pidurdamist, nagu näiteks Rein Taagepera oma üleskutses, mis avaldati hilissuvises Tallinna "Reedes". Samas ta aga pooldab ("Eesti Ekspress" nr 2), koguni tuliselt kodanike komiteede edasi organiseerimist. Vist mängitakse jälle Talleyrandi, öeldakse vahel üht, vahel teist, nii kuidas olukord nõuab.

Lausa mõistatuslikud olid Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu (ÜEKN), asukohaga New York/Washington, esimehe Mäido Kari vastuoksligid seisukohad just kodanike komiteede suhtes. Esiteks, 24. juunil ta kiidab heaks, annab oma usalduse, on tänulik ja lubab saata Rahvuskongressile esindajaid

hääletajaid. Aga 19. juulil soovitab ta ÜEKN-i liikmesmaades, tähendab paguluses, kodanike registreerimine ära lõpetada. Ja 2. oktoobril muudab ta jälle meelt. Nüüd tahab ÜEKN "täiel jõul kaasa luua registreerimisaktsioonis", sest see olla "suur positiivne samm Eestis toimuva iseseisvust taotlevate liikumiste ja organisatsioonide toetuseks". Jah, muidugi. Kuhu aga jääb rahva juhtimine? *Where's the leadership?!*

IGA MASSLIIKUMISE SAATUST,

selle edu või kadu, otsustab juhtide algatusvõime ja tarkus, liikumise ühtsus ja tempo. Selles ei kahtle vist mitte keegi, et Eesti viimase kahe aasta rahvuslikku rongi on vedanud ERSP, Muinsuskaitse Selts, Rohelised, Rahvarinne, Eesti Töökollektiivide Liit, Maaliit ning - ajutiselt ja mitte vähem - ajustrustlik Loomeliitude pleenum.

Rahvarinde ettevõtmisi kasutati, nagu mäletame, algul EKP-le ja ENSV valitsusele surve avaldamiseks, hiljem aga toetamiseks. Näeme siinpuhul selget nihet. Parteiline ülemuskond on omakorda suutnud nii mitmeidki RR-i ettepanekuid Moskvaga kooskõlastada ning Eestis läbi viia.

Mainitud liikumised ja grupid on igauks eri palgega. Sellele vaatamata näivad nad üksteisest oluliselt olenevat. Toetajaskond on neil osaliselt ühine. Ja peavastased on neil samad - Nõukogude Liidu süngemad organid ja nende käsilased. Eriti hästi näivad koos töötavat ERSP, EMS ja Kristlik-Demokraatlik Liit. Need kolm organisatsiooni moodustavadki nagu uue Isamaarinde, stabiilse rahvusliku tsentrumi praeguses poliitilises spektris. Nimetada neid eesti rahvusliku identsuse eest (sõna tõsisel mõttes) võitlejaid äärmuslasteks, nagu ka paguluses tehtud, on nonsens, häbiväärne solvamine. Just need eesti naised ja mehed esindavad ometi eestluse tuumikut. Eesti rahvale keskem kui kompromissitu Isamaarinne pole keegi. Lubatagu aga rahval vabalt valida, eks siis selgu keda tegelikult usaldatakse!

Osaliselt toimivad ERSP, EMS ja KDL ka vastukaaluna EKP toetuseks loodud Rahvarindele, kus opereeritakse vahetevahel julgete ja loominguliste kompromissidega, nagu näiteks rahvuslipu heiskamise asjus k.a. 24. veebruaril. Tahetakse eesti elu mitte väljakutsuvalt edasi viia, ent ka rahva initsiatiivi ja oma mõju mitte kaotada. Tänuvärselt peetakse ühendust teiste rahvaste RR-idega, näiteks k.a. 14. mail Tallinnas korraldet Balti Assamblee puhul.

Tundub nagu tugineksid mõlemad rinded suures osas samadele ringkondadele, meie rahva aktiivsele tuumikule. Nii nagu aeg nõuab, kasutab rahvas kord ühte, kord teist kanalit, et oma tahet väljendada. Vahel

toetatakse Eesti Vabariigi järjepidavusele rajatud tugisambale, s.o. Isamaarindele, vahel teisele, s.t. ametlikult EKP toetuseks loodud Rahvarindele.

Kuid kõik mainitud poliitilised fraktsioonid tegutsevad laias laastus ikkagi enamvähem üksmeelselt - mingisuguse loodetava "valge stsenaariumi" suunas. Kehtib, nagu näha, omapärane tööjaotus parteitipu, Rahvarinde ja Isamaarinde vahel. Harmoniseeriv optimist hüüaks: *Getrennt marschieren...* ja jätaks lause lõpuosa täna veel välja ütlemata. Liigutakse eri lähtepunktidest Eesti (ka Nõukogude Liidule kasuliku!) sõltumatus, iseseisvuse või vabaduse poole. Nende mõistete problemaatilisust täpsustas hiljuti Tõnu Parming (Toronto "Meie Elu" 21/9 89). Iga hinna eest katsutakse vältida "musta stsenaariumi", tähendab ettekäänat, et Eesti teedele ja tänavaile saata punatankiväge ja "musti barette". Ent moment, mil teevalik tuleb ära otsustada, läheneb.

MIS NUUD EDASI SAAB?

Tähtis on, et üldse midagi toimub, et vanker veereks, rahulikult kuid stabiilselt. Planeeritud suurüritustest juttu tehes, tuleb mainida, et käesoleva sügise "Eesti Laul" jäeti ära, kuigi samalaadne üritus toimus möödunud sügisel ja oli läbinisti õnnestunud Rahvarinde ettevõtmine. Laiahaardelisi initsiatiive, mis konstruktiivselt lisaksid rahvuslikule tegevusele hädatarvilikku indu ja hoogu, praegu ei paista - välja arvatud just Kodanike Komiteed ja 24. veebruariks kavandatud Eesti Kongressi valimised. Eriti pankrotis näib kreatiivsuse puhul olevat EKP, kes oma pealesunnitud taandelahinguist katsub jätta ofensiivi mulje. Ei aita Alliku väide ("Kodumaa" 20/9 89), et parteisse olla koondunud valdav osa eesti intelligentsist. Ega nad partei pärast seal pole. Antagu ka neile kord vaba valik!

Üks asi on selge - vabanemisprotsess ei tohi seistuda. See oleks terve, ometi hoogu sattunud liikumise surm. Ei tohiks lubada vastastele, ja neid on üleliiduliselt palju, (Interrinne, stagnatsioonid EKP-s ja bürokraatias, nn. julgeolek, Punaarmee, üldse suur-venelased, "Pamjat" jt.) hingamis- ehk kogumisaega, võimalust vastulööke organiseerida. Kättevõidetud edu tuleb kindlustada, seda enam, mida rohkem EKP takerdub oma nunnuolekusse. Loeb initsiatiivi jõud, tempo valitsemine, üksmeel ja külm kõht.

SIIN RAHULIKUS, VARATALVISES LÄÄNES

ei maksa meil põrmugi kahelda eesti rahva leidlikkuses kuidas kõiksugu

kurnajaid ja kupjaid, olgu nad omaaegsed parunlikud või praegused parteilikud, välja manööverdada ja üle trumbata. Sest andevaesuse kriisi pole me rahvas kunagi põdenud.

Nagu näib on Kodanike Komiteed ja Eesti Kongress praegu ainuke reaalne suuremas mastaabis edasi viiv ettevõtte.

Komiteede algrakukesi on Eestis (Moskva, EKP ja Savisaare kiuste) 11.nov. seisuga 115. Maakondlikud komiteed töötasid septembris Harjus ja Virus, olid loomisel Läänemaal ja Võrumaal. Komiteede valijaid, tähendab Eesti Vabariigi kodakondseid ja lojaalseid muulasi oli peakomitee koosolekuks 3. detsembriks registreerunud 350.000 inimest.

Need sajad tuhanded ei pelga, vaid julgevad välja astuda isiklike andmete ja aadressidega et toetada rahva tahte väljendamist riiklikes küsimustes. Nemad on valinud rahumeelse ja enesekindla tee, oma pärisõiguste teadvustamise ja elluviimise. Ja sealjuures ei karda nad julgeolekuorganeid. Miks peaksime siis meie, kes elame Läänes, olema aremad?

Hirmu ja ebakindlust, arvamist et ega me ise hakkama ei saa, süstitakse rahvasse järjekindlalt nende poolt, kes sellega midagi võidaks, nimelt EKP ja ta käsilaste poolt kes ikka veel valitsevad eesti massiteabevahendeid. See on vana ja äraproovitud meetod. Oma hiilgavat asjatundlikkust riikide ja rahvaste juhtimisel õnneliku tuleviku suunas (kus, kas mäletame veel, ekspropriaatorid varsti eksproprieeritakse) on NLKP juba 70, EKP varsti 50 aastat näidanud! Vähemalt Läänes peaksime sellest partei monopolile tuginevast hirmujobust üle olema.

Nüüd võib arvata, et siiani jõulise mobilisatsioonivõimega Rahvarinne peatselt lõheneb, nimelt just ENSV Ülemnõukogu 7. okt. taganemise ja Kodanike Komiteede aatelise küsimuse lõksu sattudes. Mõra oli juba varem selgelt sees ja aina laieneb. Pealegi toetavat suur enamus sümpatiseerijaskonda ja RR-i juhtkonna progressiivne tiib niikuinii kodanike komiteesid. Vähemusse jääksid Allik ja Savisaar oma operaatoritega. Otsustav on RR-i volikogu 16. detsembril koosolek. Nii saaks ehk Savisaar tänuväärset rohkem aega oma IME praktiliseks läbiviimiseks. Millega tegeleb parajasti neljas IME lansseerija, õnnetult kõrbenud Made, seda ei tea. Muide, juba olevatki katsetanud EKP üks juhtiv tegelane, nimelt Tõnu Laak Tartus, asuda sealse kodanike komitee etteotsa. See ülevõtmiskatse näitab ehk kõige paremini komiteede dünaamilist lõhkejõudu. Küllap puruneb ka laialt erisugune EKP selle piraka pähkli puremisel, võrdleme Ungari, Poola, Tšehhi ja DDR-i demokratiseerimist.

Toetamaks seda tervitatavat arengut, resp. lagunemist tuleb jõuliselt arendada kodanike komiteid ka paguluses: Rootsis, Kanadas, USA-s ja mujal. Peaksime end kõik laskma registreerida Eesti Vabariigi kodanikena. Miks?

1) *Lojaalsusest* meie endi poliitilise põgeniku staatuse vastu. Oleme end niikuinii alati pidanud ka Eesti Vabariigi kodanikeks. Uhkusega kannavad meist mitmed ammust ajast Eesti Vabariigi passi põuetaskus. Ei lahkunud me ju Eestist oma heaolu ega mugavuse pärast, vaid just poliitilistel põhjustel. Õigesti on Karl Aun Torontos pealkirjastanud oma uuringu Kanada-eestlaste kohta "The Political Refugees".

2) *Solidaarsusest* soliidsete mõtte algatajatega.

3) *Vastutustundest* meie kodumaa tuleviku ees. Meil peaks pärast 45 a. kosumist läänes jätkuma tahet ja jõudu midagi Eesti heaks ära teha. Meil on võimalus tegelikustada ajavooludes üsna uduseks jäänud mõistet *poliitiline vabadusvõitlus*.

EESTI VABARIIGI KODAKONDSUS

Kodanike Komiteed ja Eesti Kongress näib praeguses olustikus olevat just see kolmikhüpe mille abil saaksime kõige jõudsamalt edasi. Seda mõtet toetavad Rootsis teiste seas Rootsi Eestlaste Esindus, ERN-i ringkonnad ja nn. Oslo eksilvalitsus oma peaministri k.t. Heinrich Marki kaudu. Samal seisukohal on Kanada Eesti Kesknõukogu, USA Rahvuskomitee, nüüd ka ÜEKN ning meie silmapaistvamad välisvaatlejad Toomas Ilves Münchenis, Juhan Talve Turus, Tõnu Parming Torontos ja Rein Taagepera Californias. Isegi Marju Lauristin Tartus ennustas, et kodanike registreerimine on oluline moraalne faktor, mis võib lähitulevikus kasvada poliitiliseks kapitaliks. Seda enam, võiks lisada, mida rohkem läbimädanenud Nõukogude Liit kõduneb.

Kodanike komiteesid Stockholmis, Göteborgis ja Malmö/Lundis organiseerivad Ülo Ignats, Aho Rebas ja Rein Asu. Kanadas liigub asi EKN-i kaudu, USA-s Rahvuskomitee eestvedamisel.

Eesti Vabariigi kodakondsuse kindlakstegemine on vältimatu eeldus, esimene samm tõelise Eesti õigusriigi kehtestamisel. Sest korralikult fikseeritud valijate baas kuulub demokraatia põhireeglite juurde, seal kus võim delegeeritakse alltpoolt üles ja mitte vastupidi nagu diktatuurides ja nn. rahvademokraatiates. Seepärast peab iga aus eestlane saama teadvustada oma kodanikuõigused. Kahtlemata on Eesti kodakondsuse registreerimine teadlik tahteakt. Selles väljendub soov Eesti Vabariiki toetada, tema eest midagi teha. Näitame üles lojaalsust, solidaarsust ja vastutustunnet.

Küllap edaspidine Eesti Kongress otsustab ise mis küsimustes, mis sõnastuses ja millal ta peab vajalikuks rahva tahet väljendada. Olgem muretud, ka sellega saame hakkama.

Kuid Eesti Kongressile soliidse aluse andmine, registreerimise ja valimise näol, on meie kõikide õigus ja - kohus. Aeg ei oota. Väga palju on just praegu meie endi omaalgatusest ja koostööst. Ka paguluses!

Hain Rebas

Göteborgis 8.dets. 1989

ÜLESKUTSE

(loetud RFE/RL-ile 9/12 89)

Vastupidi üldisele arvamisele ei tsementeerinud 1975.a. Helsinki tippkonverents Euroopa olesmasolevaid piire. Asjata töötas nõukogude kooskõlastatud propaganda ja diplomaatia selles suunas. Konverentsi lõppdokument sisaldab hoopis põhimõtte mis ütleb, et Euroopa piire "võib muuta rahupäraste vahenditega ja lepingute läbi".

"Rahupärased vahendid ja lepingud" - juhtivate lääneriikide Eesti anastamise mittetunnistamisega võib just see lause omada määravat rahvusvahelist tähtsust Eesti vabastamise arengus.

Eesti Kongressi, tähendab Eesti tõelise rahvaesinduse valimine kuulutati välja 24. veebruariks. Sinna on aega vaid 2 1/2 kuud. See julge ettevõtmine meie kõikide heaks, muide ka Nõukogude Liidu rahvaste kasuks, soojendab, ka niiskel ja külmal talvisel ajal.

Eesti Vabariigi kodanike üleskirjutamine ja Eesti Kongressi kokkukutsumine peab õnnestuma. Kongress on meie ainus teostatav algatus, mis on rajatud tõe ja õiguse alusele. Tema mõte toetub kompromissitu eetikale ja eesti rahvusliku vastupanule.

Aeg tõttab. Kõik liigub üha kiiremini. Oleks loomulik, kui head eesti inimesed, nii kodumaal kui ka läänes, liituksid Kodanike Komiteedega, millel puhas ja aateline siht. Toetagem Eesti Vabariigi lakkamatu järjepidevusele rajatavat Eesti Kongressi!

Euroopa piire võib muuta. Neid tulebki muuta - inimlikkuse ja efektiivsuse suunas.

Ostustav on praegusel hetkel Eestimaa Rahvarinde volikogu hoiak. Rahvarinde tugi eesti rahvale Kodanike Komiteede kaudu rõõmustaks, julgustaks ja annaks indu. Nii koonduksid kõik meie demokraatlikult töötavad ühiskondlikud jõud ühise eesmärgi saavutamiseks. Sest selgemat ja helgemat tulevikuvõimalust Eestimaa rahvastele ei ole, kui Eesti Kongress ja rahulikult taastatud, heanaaberlike suhetega, iseseisev Eesti Vabariik.

Hain Rebas

SAMM SAMMULT VÕI KÕIK KORRAGA

KAKS TEED

Demokraatlikud liikumised Eestis kulgevad ilmselt kahte erinevat teed mööda. Üks neist on seadnud endale ainuesmärgiks täieliku iseseisvuse ja Eesti Vabariigi katkestatud tegevuse jätkamise. Teine lähtub praegu tegelikult kehtivast poliitilisest struktuurist ja püüab seda reformide abil arendada kuni täieliku iseseisvuseni välja. Esimest neist on kutsutud idealistlikuks ja teist realistlikuks või pragmaatiliseks.

Kuna liikumiste taktika erinevused on põhimõttelist laadi, ei ole nende rahulik kooselu siiski mitte lihtne. Seda kinnitavad ms eri suundade esindajate teravad rünnakud ajakirjanduses üksteise vastu. Realistliku suuna esindajad otsivad teid mis viiksid järjest suurema iseseisvuse poole ning peavad sealjuures arvestama kompromissidega ja taktika muutmisega selleks et eesmärgile jõuda. Loomulikuks lähtekohaks on tänapäeva Eesti NSV mis peaks demokratiseeruma ja Liidust välja astuma.

Idealistliku suuna järjekindel järgimine peaks seevastu tähendama, et ei ole kusagilt vaja välja astuda kuna pole ju kunagi sisse astutud. Pole vaja luua uut iseseisvat riiki kuna niisugune on vana Eesti Vabariigi näol juba olemas. Niisugune kompromissitu suhtumine on mõnes mõttes muidugi väga aukartust äratav. Sellega ühinemine ei nõua ka neid keerulisi valikuid vähemtäiuslike võimaluste vahel mida tavalises elus siiski tihti peab tegema. Selle taustal ei pane imestama, et paljud liituvad sümpaatse programmiga kodanike komiteedega. Küsitav on aga kas liikumisel jätkub poliitilist osavust ja tõhusaid vahendeid selleks, et lõppeesmärgile lähemale jõuda.

TUNNUSTAMINE

Idealistliku suuna üks aluseid näib olevat Lääneriikide jätkuv Eesti Vabariigi *de jure* tunnustamine. Sealjuures pole aga selge kuivõrd selle tunnustamisega opereerivad isikud on teadlikud asja tegelikust sisust ja

kaalust. Kained poliitilised vaatlejad peaksid teadma, et see tunnustamine on kurval kombel vaid väga sümboolse iseloomuga. Ameerika, kust kõige suuremat toetust võiks oodata, on küllaltki selgelt Sovjeti võimudele mõista andnud, ja ka tegudega näidanud, et tunnustamisega tegelikult ei arvestata. Samuti pole ükski riik Eesti Vabariigi valitsust eksiilis tunnustanud. Peaks olema selge, et suurriigid saavad ka ilma tunnustamiseta Eesti iseseisvust toetada samuti kui nad, vaatamata tunnustamisele, saavad olla toetamata - nagu praegu.

See kõik muidugi ei vähenda Eesti vabariigi moraalset õigust, kuid peaks siiski tähendama et tunnustusega ei saa opereerida kui realiteediga maailmapoliitilisel areenil.

EELDUSTE LOOMINE

Rahvarinde ja teiste "realistide" suund on samuti ehitatud ebakindlale alusele - ei ole ju kuidagi kindel, et vene impeerium põhilistes küsimustes oluliselt eesti rahva nõuetele vastu tuleks. Selle suuna teeb siiski enam usutavaks vabanemise poliitika rajamine tänapäeva tegelikkusele ja aktiivne tegevus mille kaudu püütakse luua iseseisvusele konkreetseid eeldusi.

Ka aastatel 1917-1918 ja veel enne seda loodi eeldusi mille kaudu iseseisvus hiljem kätte saadi. Pilt, nagu oleks vabadus mitte millestki Vabadussõjaga kätte võidetud, on liialt lihtsustatud. Vabadussõja õnnestumise eeldused olid ms kohalikkude omavalitsuste loomine ja (linnades) nende muulastelt ülevõtmine, 1917. aastal saavutatud autonoomia, rahvusväeosade organiseerimine, saksa okupatsiooni tõttu Venemaast eraldumine, välisdelegatsiooni poolt loodud ühendused välisriikidega jne. Ilma nende ja teiste eeldusteta poleks olnud võimalik Vabadussõda pidada ega võita. Ilma nende eeldusteta poleks ka järgnev iseseisvus olnud nii viljakas kui ta tegelikult oli. Liikuda samm sammult iseseisva demokraatliku Eesti suunas näib ühele miljonile olevat ainuke võimalik strateegia. Ei maksaks unustada, et praeguses Eestis puudub mitte ainult see üks suur Vabadus, puuduvad ka kõik need väikesed vabadused mis suurele sisu annavad. Neid väikseid aga põhilisi vabadusi, õigusi ja konkreetseid lahendusi ei tohiks unustada.

Vahel küsitakse miks vastsündinud Eesti Vabariik arenes suhteliselt nii hästi - eriti kui küsimust esitada peale Teist maailmasõda vabanenud kolooniate arengu taustal. Vastus peaks olema, et eeldused olid head.

Iseseisev administratsioon oli juba varem loodud, oli ka iseseisev majandus mis süsteemilt võis jääda endiseks. Mõlemat tuli muidugi kohandada, aga see läks enamasti ladusalt, sest hea algus oli olemas. Polnud ka mitme erineva rahvuse probleemi, kuna rõhuv enamus elanikkonnast kuulus samasse rahvusse. Praegu on olukord teatavasti sootuks erinev ning lahendusi tuleb alles otsida.

MIDA OLEKS VAJA?

Palju oleks võidetud kui majanduslik juhtimine Eestis läheks Moskvast Tallinnasse, kui tegelik poliitiline võim läheks partei käest rahva poolt demokraatlikult valitud esindustele, kui sisseränd saaks piiratud, kui käsumajandus asendataks turumajandusega, kui Eesti saaks võimaluse suhelda välisriikidega ja olla esindatud rahvusvahelistes organisatsioonides ning võibolla kõige olulisem: kui Nõukogude Liidus võidaks demokraatia ja arusaamine, et oma aja üle elanud impeeriumi lammutamine võiks vabastada ka Venemaa.

Üks kõige raskemaid probleeme ja suuremaid takistusi Eesti vabanemise ees üldse on kindlasti Eestimaa suurearvuline vene rahvusest elanikkond. Selleks et Eesti vabaneks on vaja mingisugust kokkulepet venekeelse rahvastikuga. Iseseisvusest poleks palju kasu, kui see teostuks mingisuguses Põhja-Iirimaa või Israel-Palestiina olukorras.

Eeltooduga tegeletakse praegu Eestis ilmselt väga järjekindlalt ja vastava sisuga programm on ka Rahvarinde valimisplatvormis. Tähtis oleks aga et kõik iseseisvust pooldavad rühmitused niisuguste eelduste loomise vajadust tunnustaksid ning ei takerduks poleemikasse metafüüsiliste küsimuste ümber.

TEID VÕIB OLLA MITU

Eeltoodut kokku võttes võib jõuda tulemusele, et idealistlik liikumine kodanike komiteedega eesotsas on olnud tähtis selgete eesmärkide seadmisel ja eesti rahva koondamisel. On ka võimalik, et kui iseseisvus ükskord kätte võidetakse, hakkavad selle liikumise inimesed seda juhtima. Realistlik rahvarindelik taktika on aga seni ainuke mis praegu kehtivates tingimustes on juba midagi väga olulist saavutanud ja mis edaspidi võib ka iseseisvuseni välja viia.

JAAK MAANDI

Novembris 1989

ROOTSI BALTIPOLIITIKA VAJAB UUTMIST!

Seoses MRP 50. aastapäevaga alustas Andres Kiing arutlust rootsi raadiokavas "Klarspråk" (= Selge jutt). Osa võtsid m.h. paar venelast, välisministri asetäitja Pierre Schori ja eestlaste poolt Ulo Ignats, Peeter Puide ja Aho Rebas. Allpool veidi lühendatud Aho Rebase ettekanne oli saates 31. aug. 89. "Klarspråk" saadetel olevat keskmiselt 400 000 kuulajat.

Rootsil on mitmeti eriline naabervahekord Eestiga. Eesti oli Rootsi provints aastast 1561 kuni 1710. Tuhanded rootslased asusid elama Eesti rannikualadele ja mitmed rootsi teadlased aitasid iseseisva Eesti Vabariigi ajal organiseerida ja juhendada kõrgharidust Gustav II Adolphi poolt asutatud Tartu Ülikoolis.

Suurel põgenemisel 1944 nõukogude terrori eest tuli suur osa eesti põgenikest Rootsi, kus neid enamasti hästi vastu võeti.

Peale sõja lõppu on aga vanadele headele suhetele lisandunud mitu valusat probleemi, milles Rootsi on osaliselt süüdi. Nüüd oleks sobiv aeg need probleemid lahendada ja võimalikult ka heastada.

23. augustil 1989 täitus 50 aastat Molotov-Ribbentropi pakti allakirjutamisest. Selle Stalini ja Hitleri kokkuleppe tulemusena okupeeriti kaitsetud balti väikeriigid Eesti, Läti ja Leedu ja liideti ebaseaduslikult Nõukogude Liiduga. Genotsiid, rõhumine, loodusvarade ja rahva röövmajandamine koos kaasneva hirmuäratava keskkonna saastamisega olid mõned tulemused balti riikidele.

Peaaegu terve maailm on tänapäeval hukka mõistnud Hitleri ja Stalini ja nende kuriteod inimkonna vastu. Aga kes seisab üksinda alles, andlikult kummardudes diktaatorite koostöö tulemuse ees kui mitte neutraalne "maailma südametunnistus" Rootsi!?

On ju üldtuntud piinlik fakt, et Rootsi riik, nagu kord Juudas, müüs maha oma balti sõprade vabaduse, olles ainus demokraatlik maa, mis kiiresti ja ilma välise surveta tunnustas ja kiitis heaks Baltikumi liitmise N.Liidu impeeriumiga. Rootsi on ainus Läänedemokraatia mis ikka veel solidaarne

Hitleri ja Stalini ebaseadusliku pakti tulemusena.

Balti riikides on inimesed nüüd selja sirgu ajanud ja vaatamata tohutult suurele okupatsiooniväele nimetatakse asju nende õigete nimedega. Baltikumi okupeerimist ja sovjetiseerimist nimetatakse mitmetes balti ja vene publikatsioonides ja sõnavõttudes stalinistlikuks agressiooniks ja rahvusvahelise õiguse rikkumiseks.

Millal julgeb Rootsi valitsus nimetada Balti riikide okupeerimist õige nimega ja sellest eetilisel ja juriidilisel õiged järeldused teha? Aastakümneid kestvat okupatsiooni, terrorit ja ekspuuteerimist ei saa moraalselt ega rahvusõiguslikult heaks kiita, tunnustada ega preskribeerida, isegi mitte Rootsi välisministeeriumi poolt! Millal kavatseb Rootsi valitsus avalikult nõuda ka balti naaberrahvastele samu õigusi ja vabadusi mida peetakse endastmõistetavaks iseendile ja kõikidele endistele kolooniatele teistes maailmajagudes?

Peale Teist Maailmasõda on Rootsis silmi kinni pigistatud kõige ees, millel on baltimaadega tegemist. Raudeesriie sai niimoodi topelt tihe. Kes tahaks näiteks täna selgitada, miks rootsi kooliõpilased on hästi teadlikud Hitleri surmalaagritest ja õudustest, aga peaaegu üldse mitte NL omadest? Õpilased teavad arvatavasti rohkem Uus Ginea või Nikaraagua džunglitest kui oma balti naaberrahvaste igivanadest maadest ja kultuuridest. Kes vastutab sellise keskselt juhitud teadmatuse eest?

Rootsi poliitika balti põgenike vastu Rootsis sisaldab ka hulga piinlikke momente, nagu näiteks see, et sunniti neid üle andma oma isiklikke põgenikepaate venelastele. Tänuks hea koostöö ja vabariikide saatkondade eest sai Rootsi 20 miljonit krooni Stalinilt. Ja kuidas põhjendatakse täna, et eestlastel algaastatel kollektiivselt keelati tegeleda poliitikaga ja asuda elama suurlinnadesse? Seni ikka salastatud baltlaste väljaandmine 1946 on veel üks traagiline osa selles Rootsi enesealandamises. N.Liidu poolt pealesunnitud ja Rootsi poolt aktsepteeritud topeltkodakondsus balti põgenikel on veel üks.

Mida varem Rootsi loobub tunnustamast balti riikide liitmist N.Liiduga, seda parem. See annaks indu ja julgust kõikidele positiivsetele jõududele Baltikumis ja näitaks kuidas rahumeelsed rahvuslikud meeleavaldused ja manifestatsioonid võivad ka välispoliitilisi tulemusi anda.

Kui kaua veel kavatsevad Rootsi välisministeeriumi esindajad viidata aegunud ja ammu manalasse varisenud sõjaaegse koondvalitsuse piinlikule tunnustamisotsusele, või teha kestvaid mittemillegiks kohustavaid ja hilinevad avaldusi valitsuse äkilisest rõõmust arengu üle Baltikumis, mida kaua aega ainult murettekitavaks peeti?

Rootsi valitsuse otsus 1989 a. kevadel anda 2 miljonit krooni kultuurisidemete arendamiseks "teatud Läänemeriikidega" on vaevalt arvestatav võrreldes nende hiigeltoetustega, millega sama valitsus aastaid on üle uputanud (ka NL poolt toetatud) kommunistlikku diktatuuri Vietnaxis. Rootsi peaks kiiremas korras andma ulatuslikku toetust keskkonna kaitseks Moskvast juhitud röövmajanduse läbi lagastatud Baltikumis. Veel oleks vaja kiiret abi majandus- ja hariduselu uuendamisele.

Rootsi valitsus on seni pidanud painduvust ja kuulekust Moskva diktaatorite vastu ainuõigeks rootsi välispoliitikaks, mis puudutab idanaabreid. Nüüd on aga põhjust pärida, kas valitsus jätkuvalt ikka soovib teeseldud sõbralikku koostööd stagnatsiooniga stalinistidega, või loomulikku sõprust edumeelsete uutmise ja demokraatia pooldajatega - balti rahvastega eesotsas.

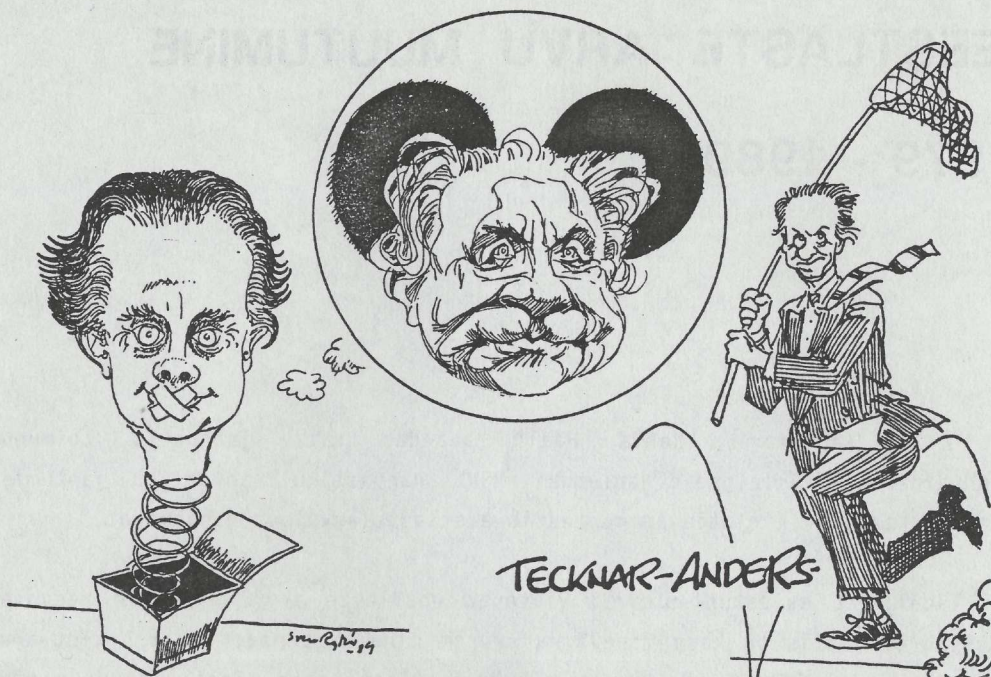
Eestil, Lätil ja Leedul on kindel tugi ÜRO põhikirjas, Atlandihartas, Inimõiguste deklaratsioonis, Helsingi kokkuleppes (mis näeb ette rahulikke piiride muutmisi), korduvates Euroopaparlemendi ja Euroopanõukogu resolutsioonides ja isegi N. Liidu põhiseaduses. Need kaunikhõlalsed ja laialt tunnustatud deklaratsioonid ja dokumendid peaksid olema aluseks uuendatud ja avameelsele rootsi baltikumipoliitikale. Tuleks asendada staliniaegne venelastehirm, alandlikkus ja salastamine uue aja sirgjoonelise ja moraalselt vastuvõetava poliitikaga.

Rootsil on rohkem kasu ja rõõmu demilitariseeritud demokraatlikest naaberriikidest, kui ähvardavast ja ebastabiilsest superdiktatuurist. Ka N.Liit saab tundma suuremat rõõmu vabadest balti rahvastest, kui orjastatud ja kibestunud vähemustest oma impeeriumis. Sama endastmõistetavalt tahavad balti rahvad ise pidada sõbralikke suhteid nii idapoolse kui läänepoolse naabriga.

Kui kaua veel kavatseb Rootsi valitsus vaikida N.Liidu vägivallast Baltikumis ja millal kavatsetakse hakata aktiivselt kaasa aitama Euroopa viimaste kolooniate dekoloniseerimisele?

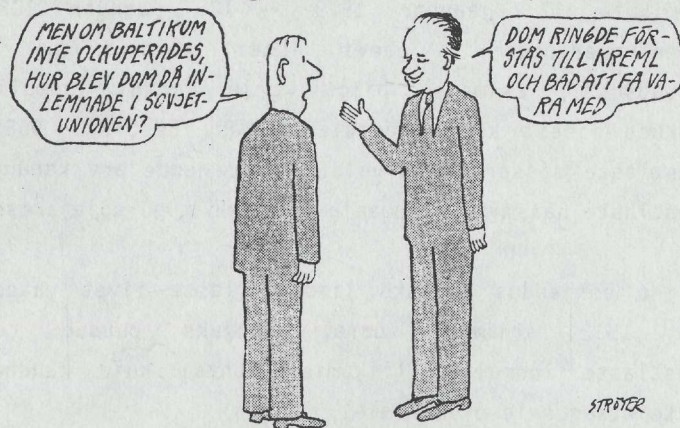
Meid on palju, kes intensiivselt ootavad positiivseid algatusi Rootsi välisministeeriumilt ja valitsuselt.

Aho Rebas

ROOTSI KUNINGRIIGI VÄLISMINISTER STEN ANDERSSON KÄIS TALLINNAS KUS TA ÜTLES ET EESTI EI OLE OKUPEERITUD. Sellest tuli tal koju jõudes suur tüli. Arupärimisi tuli igast kandist. Lehtedes ja televisioonis sai ta lemmik pilkealuseks. Siin näeme teda Miki Hiirena poliitikas (Dagens Industri), taga ajamas suust lipsanud konni ning soovituses, et ta oma suu kinni hoiaks (Svenska Dagbladet). All küsitakse Sten Anderssonilt: "Kui Balti riike ei okupeeritud, kuidas said nad siis osaks N.Liidus?", mille peale viimane vastab: "Nad muidugi helistasid Moskva ja palusid et neid kaasa võetakse", (Dagens Nyheter). Lõpp hea, kõik hea, sest Sten Andersson muutis meelt ja tunnistas: "Baltikum blev annekterat". (Balti riigid annekteeriti). Nüüd on peale Rootsi see asi vaja ka Moskvas selgeks teha. (Või kuidas on lood sellega Uus-Meremaal? EJK

Ströyers dagbok

MEN OM BALTIKUM
INTE OKUPERADES,
HUR BLEV DOM DÅ IN-
LEMMADE I SÖVJET-
UNIONEN?

DOM RINGDE FÖR-
STÄS TILL KREML
OCH BAD ATT FÅ VA-
RA MED

Säg hur det var, utrikesministern.

EESTLASTE ARVU MUUTUMINE

1979 - 1989

19. septembri "Rahva Hääl" avaldas k.a. jaanuaris toimunud rahvaloenduse esialgseid tulemusi NSVL rahvastiku rahvusliku jaotumise kohta. Käesolev kirjutis kommenteerib eestlaste arvulist dünaamikat.

Tabelis 1 esitatud numbrid viitavad eestlaste arvu väikesele kasvule, kusjuures Eestis on kasv mõnevõrra suurem ning kompenseerib 11,2 %-st arvu langust mujal NSVL-s elavate nn. liidueestlaste osas. Eestlaste arvu tõus on nii absoluut- kui ka suhtarvuliselt väikseim liiduvabariikide põhirahvuste hulgas.

Arvatavasti koondub lugeja tähelepanu eestlaste arvu tühisele kasvule teiste rahvustega võrreldes. Ometi langeb seegi kasv küsimärgi alla, millest tulebki allpool juttu. Rahvaloendusvahelisel perioodil sündis Eestis 140.852 ja suri 134.979 eestlast (tabel 2), loomulik iive oli seega ainult 5872 inimest. (Täpsuse huvides juhin tähelepanu poolekõrrele ajalisele ebasünkroonsusele: jooksev statistika hõlmab perioodi 1. jaanuarist 1979 kuni 1. jaanuarini 1989, rahvaloendusperiood langeb ajavahemikule 17. jaanuar 1979 - 12. jaanuar 1989. See nihe ja rahvaloendusperioodi 5 päeva lühem kestvus ei mõjuta kuigivõrd võrdlustäpsust.) Esimesel pilgul pole midagi loomulikumat kui arvata loomulikust iibest kõrgem eestlaste kasv Eestis - 9585 inimese võrra - liidueestlaste sisserände arvele. On ju nende arv kahanenud ja pealegi on liidueestlaste naasmine kodumaale toimunud kogu sõjajärgse perioodi vältel.

Selline põhjendus eeldaks liidueestlaste iivet vaadeldava kümne aasta jooksul 1532 inimese võrra. Kahjuks puudub tegelik statistika liidueestlaste loomuliku liikumise kohta, kuid kaudne materjal viitab hoopis teistsugusele olukorrale.

Juba nõutav suhteline kasv äratav kahtlust. Eestlaste 0,62 %-se arvu kasvu taustal Eestis tundub 2,13%-ne liidueestlaste kasv (sellise suhtarvu annaks 1532 inimese suurune iive) olevat kahlane. Allpool esitan kolm argumenti, mis viitavad hoopis tõenäolisele negatiivsele liidueestlaste iibele.

Esiteks oletatav eakas vanusstruktuur. Korralikke andmeid küll pole, kuid enamik kirjutisi eesti asundustest N.Liidus tõdevad noorte vähesust. Sageli on neis juttu kohalviibijate laste asumisest Eestisse. Kui eakas vanusstruktuur liidueestlastel osutub tõseks, olgu või sarnaseks Eesti maarahvastiku vanusstruktuuriga 70-ndatel aastatel, on surmade ülekaal sündide üle paratamatu ning iive negatiivne.

Teiseks toimub assimilatsioon. 1979. aastal luges eesti keelt oma emakeeleks vaid 47,1% liidueestlasi, mis selgelt viitab toimuvale ümberrahvastumisele. Selle protsessi toimena on loogiline oletada teatud, olgu vähestki, liidueestlaste kahanemist.

Kolmandaks argumendiks on liidueestlaste paiknemise muutused (tabel 3). Nende arvu langus on toimunud praktiliselt Vene NFSV arvel, kus paikneb enamik eesti püsiasiandusi. Eelkõige just nende, eelmise sajandi teise poole - käesoleva algul loodud asunduste kohta laienevad eelpool nimetatud protsessid. Samas on üheksas vabariigis eestlaste arv hoopis kasvanud, arvatavasti on tegemist Eestist pärit haridus- või pererände tulemusega. Ühtlasi viitab paiknemise selline mitmekesisustumine eestlaste rändevoo ühtlustumisele. Rahvaloendusvahelisest perioodist kahe viimase aasta kohta on Eesti vabariikidevaheline ränne läbi töötatud ka rahvuslõikes (tabel 4) ja andmed kinnitavad selle rände nõrka intensiivsust ning sisse- ja väljarändevoo suhtelist võrdsust.

Õeldu on piisav formuleerimaks hüpoteesi, et loomulikku kasvu ligikaudu 10.000 inimese võrra ületav eestlaste arvu tõus Eestis ei ole liidueestlaste sisserände tulemus. Vähemalt suuremas jaos mitte. Seda enam, et välisriikidega on Eestil negatiivne rändesaldo (1988 a. - 209 eestlast), mis siinsete eestlaste arvu on kahandanud.

Mismoodi siis 10.000 eestlase lisandumist kümne aasta jooksul seletada? Võimalik on ühe või teise rahvaloenduse läbiviimisviga, mis oleks sel juhul

1% piires. On veel kaks omavahel suguluses olevat võimalikku selgitust. (1) Rahvus nagu teisedki andmed märgitakse rahvaloendusel inimese enda ütlemissel järgi. Pole välistatud osa inimeste seisukoha muutus oma rahvuse suhtes, sealhulgas näiteks Eesti-sisse assimilatsiooni tulemusena (puudutab eelkõige osalt eestistuvaid ingeri-soomlasi). (2) Segaabieludest pärit lastel märgitakse sünnidokumentidesse ema rahvus. Passi saamisel võivad nad uuesti "valida" kummagi vanema rahvuse vahel. Pole välistatud passijärgsete eestlaste juurdetekkimine.

Eialgu pole piisavalt andmeid, et selgitada eestlaste loomulikust kolm korda suuremat kasvu Eestis. Tähelepanu teritamine asjaolul endal pole aga liiast: äkki osa inimesi arvab oma rahvuse muutmisest endale tulu tõusvat või on sunnitud mingil põhjusel nii käituma. On ju hästi teada venelaste sellelaadne kasv N.Liidus juba pikema aja jooksul.

Kalev Katus

29. septembril 1989

	1979	1989	Muutus	
Eesti	947 812	964 269	+ 15 457	
NSVL-s *	72 039	63 986	- 8 053	*) väljaspool Eestit
Kokku	1019 851	1027 255	+ 7 404	

	Sünnid	Surmad	İive
1979	13 445	13 692	- 247
1980	13 531	13 721	- 190
1981	13 861	13 696	+ 165
1982	13 859	13 221	+ 638
1983	14 044	13 317	+ 727
1984	14 110	13 953	+ 157
1985	13 863	14 014	- 152
1986	14 121	12 950	+ 1171
1987	14 808	13 261	+ 1654
1988	15 210	13 261	+ 1949
Kokku			
1.01. '79-			
1.01. '89	140 852	134 979	+ 5872

JÄTKE MULLE MU KOLMAS KODUMAA... 3/

Eestis sain ma hariduse kuni 8. klassini. Hiljem, seoses isa postuumse rehabiliteerimisega anti meile Leningradis korter ja me naasesime sinna. Sellepärast kulges mu edasine haridustee vene keeles. (Vene keele õppisin selgeks eesti keele kaudu, nagu muudki õppeained).

Kevadel 1953 lõppes mu lapsepõlv. Igas mõttes.

Sain passi. Suri mu vanaema, kes tegelikult mind üles kasvataski, sest ema pidi kaht töökohta pidama, et meid (4-5 inimest) toita ja katta.

Suri ka Stalin. Meie südant see ei puudutanud, sest meid oli vintsutatud kõik need 20 aastat, mil "rahvavaenlased" olime. Kuid tõeline kevad saabus alles 1956. a., mil ma lõpetasin keskkooli ja mil Nikita Hruštšov esines oma kõnega Stalinist. Vähemalt meie perekonnas on Hruštšovi nimi püha: isa rehabiliteeriti, emale anti toitjakaotuspension ja, nagu eelpool öeldud, korter Leningradis.

* * *

Nüüdseks olen juba 15 aastat Tallinnas elanud (perekondlike põhjustel vahetasin oma Leningradist saadud elamispinna Tallinna). Mulle meeldib siin.

Sugulaskeele ja kultuuri pärast on eestlased mulle omased. Kuid kuna olen Venemaal sündinud, kaua Leningradis elanud ja tunnen vene rahvust kui erakordselt vastutulelikku ja külalislahket, on ka venelased mulle omased.

Leningrad on olnud mu helesinine unistus ja punane puri. Aga praegu on seal meeldiv külas käia, ent mitte elada: mul on seal intellektuaalne hapnikuvaegus, sest see pole ammugi enam Peeteri-aegne rahvusvaheline linn.

Mu kodu on Tallinn, kuhu tahan alati naasta.

Ja mind teevad rahutuks tema praegused ökoloogilised, majanduslikud ja rahvusprobleemid, eriti suur tehnokraatlik migratsioon.

Soovin, et kõik Eesti NSV kodanikud sõbralikult koos lahendaksid omad probleemid. Mul pole vajadust oma ettepanekuid teha, sest minust paremini on need sõnastanud Jevgeni Golikov, kelle ettepanekud ühtusid eesti rahva muremõtetega, mida loomeliitude esindajad välja ütlesid 1988 a. 1.-2. aprillil.

Seal polnud öeldud ainult peamist: on vastutustundetut hoida Eestis juhtivatel kohtadel isikuid, kes oma põhiolemuselt on praktiliselt migrandid, sest neil pole rahvuslikku ühtsustunnet eesti rahvaga.

Ökoloogilised probleemid on kõikjal mureküsimumusteks (Baikal, Araal, Venemaa jõed ja järved), kuid seal neid isikuid, kes muret tunnevad, nimetatakse patriootideks, ent tasub vaid analoogilisel liikumisel alata Baltimaades (Leedu nafta, Läti Daugavpils, Eesti fosforiit), kui neid kohe sõimatakse natsionalistideks. Pigem sõimatagu regionalistideks: vett joovad ju kõik, kes Eestis elavad, aga kui Pandivere arterid fosforiidi pärast rikutakse, siis vett Eestis enam ei ole. Juba praegu võib mõningate kaevude vee Rakvere kandis tikust süüdata! 20 - 30 aasta pärast oleks siin kuumaastik: ainult tuul puhuks paljaste puutüvede vahel, kus praegu rohetab meie uhkus - Lahemaa rahvuspark, kus on esindatud peaaegu kogu Eesti floora ja fauna.

Ja milleks meil esikoht fosforiidi tootmises (Eestist), kui teiste regioonide paremad mullad annavad vilja tunduvalt vähem ja kallimalt kui meie kivine Eesti?

Ma ei kutsu meid tagasi minema, ütlen vaid: kuni 1940. aastani eksportis Eesti põllumajandussaadusi. Seda teeb siiani Soome, kellega tollal oldi "sama pulga peal" (toidab seejuures osaliselt ka Leningradi), Eestit aga nimetatakse NSV Liidus praegu ülalpeetavaks. Kus on siis tõde?

* * *

Rahvarindelikumine perestroika toetuseks on regionaalne, patriootlik, kodanikutundeline.

Nõnda mõistan ma patriotismi: igäüks peab olema vastutav oma kodumaa eest, tegema löike võimalikku tema progressi heaks, isegi siis, kui ta on ajutiselt kodust kaugel.

Ainult nii mõistan ma ka praegust lähenemist nende eestlastega, keda siiani oleme nimetanud emigrantideks. Ja kui meie ühiskonnas saab olema õige demokraatia, mis ekstremistdest siis veel rääkida?

* * *

Eesti nõuab ju Nõukogude Liidu valitsuselt ainult neid õigusi, mis on tagatud konstitutsiooniga: et eesti keel oleks esimene, peamine ametlik keel; et Eestis elavad muulased tunneksid huvi selle maa ja kodukandi vastu; et omal territooriumil võiks emakeeles õppida. Need kõik on ju Leninlikud deklaratsioonid.

Ja see ei puuduta ainult Eestit, vaid kõiki liiduvabariike. Rahvuskeeled ja rahvuskultuurid peavad olema! Vastasel korral pole meil varsti üldse eri kultuure, vaid on üldine "kultuuritus" 95 %-lise "kirjaoskusega". Haridust tuleb anda inimestele selles keeles, milles nad seda soovivad. Hingekelli on vaja lüüa väljasurevatele rahvustele ja kultuuridele, mitte aga "suure vene keele hegemooniale".

Nende kaduvate kultuuride hulgas võib ühel päeval olla ka vene kultuur, sest kirjaoskus pole veel kultuursus.

Peab õppima võõrkeeli, muidu ei sünni isiksusi. Ainult teisi keeli, teisi universumeid tundev inimene (sest iga inimene on universum) võib areneda mitmekülgseks isiksuseks. Me ei erista Liidus juba praegu enam üht linna teisest (seda vist Le Corbusier siiski ei soovinud?), ja inimest inimesest. Meie ajal on huvitavad isiksused tekkinud mitte tänu meie haridussüsteemile, vaid selle kiuste.

* * *

Praegu, perestroika ajal, on vaja kuulata seda, mida rahvas räägib, mitte seda. mis keeles räägitakse.

Väikerahvad peavad saama võimaluse jõuda taas oma kunagiste saavutusteni. Eesti pedagoogika on juba 350-aastane, aga kooliprogrammis pole ainet "Eesti ajalugu". Ometi elavad eestlased sellel maal juba 5000 aastat.

Demograafilised ja etnilised protsessid ei tohi enam kulgeda senises suunas. Juba praegu on eestlased oma riigi territooriumil peaaegu vähemusrahvuse seisuses. Kui ülerahvastamine migrantluse vormis - aga fosforiidikaevanduses või muudel uutel üleliidulistel objektidel hakkab ju põhiliselt töötama võõrtööjõud - edasi vohab, viib see välja rahvusliku genotsiidini. Praegu on Eestis enesetappude protsent intelligentsi ja koolilaste (!) hulgas kõrgeim maailmas.

Loomeliitude nõuded mahuvad konstitutsiooni raamidesse ja sellepärast on hädavajalik tõlkida kogu see materjal vene keelde, et kogu rahvas seda tunneks. Need tekstid toimivad kõikide NSV Liidu vabariikide huvides. Kui tähelepanelikult süveneda ja lahti mõtestada ideed, mis praegu tulevad Eestist, siis on see puhtakujulisim leninlike printsiipide taastamine. (Muide, ka Oktoobrirevolutsioon toimus Tallinnas ööpäeva võrra varem kui Petrogradis...).

Andke minu Nõukigude (Föderatiivsele) Sotsialistlikule Eestile kultuuriline ja majanduslik iseseisvus. Töotage, et minu enese väikerahvuse-ingerisoomlaste-saatus oli mineviku viga. Andke Eestile (ja ka teistele rahvustele) võimalus endal otsustada oma sotsialistlik saatus.

AIRA SAVOLAINEN

7.mail 1988.a.

(Algus AK nr-id 53 ja 54)

OMA RAHA

Vaba maailma eestlased elavad riikides kus on oma raha: ameerika dollar, saksa mark, rootsi kroon jne. See raha kehtib oma maal tavaliselt ainukese vääringuna kui välja arvata mõned piiriäärsed alad, rahvusvahelised lennuväljad ja muud sarnased kohad kus praktilistel kaalutlustel võib mitmes erinevas vääringus maksta. Kaldume vist arvama et täpselt nii peaks igal pool olema. Kui nüüd Eesti saaks oma raha, kusjuures vene rubla siiski ka oleks maksev, ei oska me päriselt ette kujutada mida see võiks kaasa tuua. Niisugust natuke segast olukorda ei ole meil tavaliselt millegagi võrrelda.

Siiski leidub maailmas palju maid kus oma raha ei ole samasuguse tähendusega kui näiteks Rootsis või Soomes. Kuna olen praegu AK kirjasaatja Lesotos, kasutan juhust ja püüan lühidalt kirjeldada mis siin ja naabermaades on oma raha.

Asume Lõuna-Aafrika Vabariigi mõjupiirkonnas mis valuuta seisukohast on "Rand Monetary Area". Rand on L-Aafrika rahaühik. Algupäraselt on rand kehtinud peale L-Aafrika veel Botswanas, Lesotos ja Svasimaal. Kolm viimast väikeriiki on hiljem loonud ka oma vääringud: Botswanas *pula*, Lesotos *loti* (mitmus: *maloti*) ja Svasis *lilaugeni*. Kõik kolm olid alguses otseselt seotud randiga, üks *pula* = üks *rand* jne. Igas riigis hakkas rahvuslik

Eestile oma raha!

Möödunud laupäeval otsustas meie vabariigi valitsus, et Eesti saab oma raha. Eelnevalt oli ära kuulatud Eesti, Läti, Leedu ja NSV Liidu Riigipanga rahaekspertide soovitused. Nõu andis ka Rootsi majanduseksperit Rudolf Jalakas.

Ekspertid soovitasid valitsusele pidada vabariiklike pangasüsteemide loomist väga oluliseks majandusliku iseseisvuse

KODUMAA 15 NOV, 84

programmide ja neid tagavate seaduste ellurakendamisel. Kolme Balti vabariigi valitsustel tuleks koostada ettepanekud Liidu Ülemnõu valitsusele oma rahvasüsteemide loomise

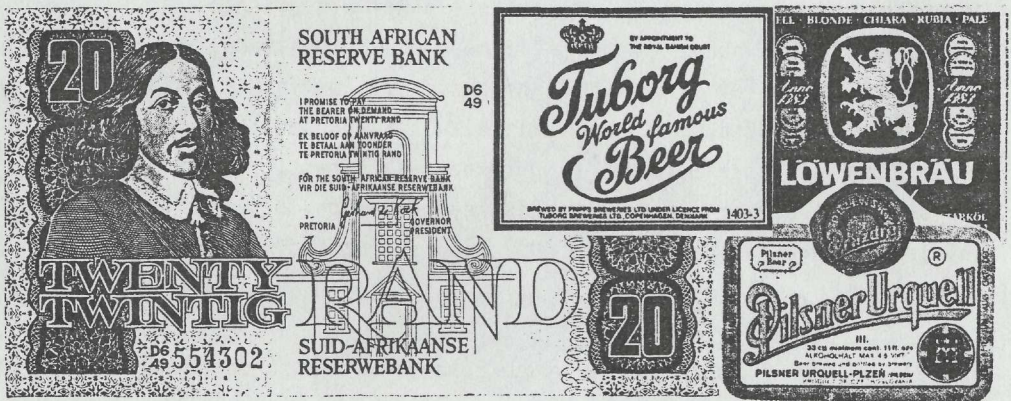
Turgu soovitati kaitsma kaartide, muu taolise abil. Peaminister In tities, et arutelust

de soovitustest lähtudes peab valitsus esmatähtsada te

rahaühik kehtima kõrvuti L-Aafrika randiga. Nii on see Lesotos praegugi, et võid maksta poes *randiga* aga vahetusraha saad tagasi *lotides* või hoopis vastupidi. Ja osta saab *loti* eest kõike mida raha eest üldse kusagil osta saab. *Randi* saab kasutada Lesotos aga *loti* väljaspool oma riigi piiri ei kehti. Seda ei saa ka välisriikides vahetada. *Loti* ja *rand* ei ole seega välismaal võrdsed.

Botswanal on iseseisvam majandus kui naabritel, järelikult on Botswana oma valuuta *randist* hiljem eraldunud ja *pula* on praegu kõrgema väärtusega kui *rand*. *Pula* on "kõva" valuuta ja seda saab välisriikides vahetada. Võimalik, et kunagi iseseisvub ka Lesoto ja Svasi raha täielikult.

Kõva. valuuta

Sootuks teistmoodi on valuuta olukord kaugemal naabermaal Angoolas. Seal on püütud sisse seada plaanimajandust ja järelikult on ka ametlik oma raha kaotanud igasuguse väärtuse. Hea valuuta sel maal on näiteks *dollar* aga seda ei tohi avalikult kasutada mujal kui erikauplustes kuhu ainult välismaalastele on sissepääs lubatud. Ent elu tahab elada - Angoola saab palju välisabi ms ka läänest. See abi tuleb kõvas valuutas mille eest välisettevõtte ostab õlut ning tasub õllega suurema osa kohalikest kuludest. Nii tuleb *õllepurk* turule ringlema ja ongi muutunud kõvaks valuutaks mille eest saab osta kõike vajalikku. Selle väärtus oluliselt ei kõigu ning seda saab kasutada nii mustal kui valgel turul. Üldiselt on teada, mitu purki õlut üks või teine saadus maksab.

Jaak Maandi

KALEVIPOEG SÕNAS JA PILDIS

Rahvuseepost lugedes ja Erik Haameri illustratsioone vaadates märkame, et need pildid ei ole ainult ülitoredad must-valged pliiatsijoonistused, vaid et nendes peituvad samaaegselt ka täpsed ja sügavamõttelised jutustused vastavatest lugulaulu värsiridadest. Näiteks annab viies lugu selgitust, kuidas Kalevipoeg

"Kisub tamme juurte tükis	Nii kui pihu põrmu peale...
Maasta ülesse malgaksi; ...	Lunda põllu-peenderaile...
Jätab jämedamad juured	Kes see õnnel elu päästab,
Nuia kombel vembla otsa,	Liikmeid püüab lunastada,
Võtab hudja latvapidi	Annab aga jalgadelle,
Vahva käte valuriistaks, ...	Kiiru tulist kandadelle.
Tõttab tung'jaid tonkimaie,	Õurikese aja pärast,
Vaenlasi vemmeldama, ...	Pisukese nalja peale
Mehi langeb muru peale	Oli sõda suigutatud".

Need lauluread on kunstnik nagu sõna-sõnalt kujundanud pildiks - mis samaaegselt ühendab joonistuse "sisu" lugulaulu värsiridadega ja aitab sellega lugejat hõlpsamini trükitekstist aru saada. Et Bohuslääni kaljune tagaplaan Haameri suvila ümbrusest on kujutatud muruväljakuks ja et all vasakul pildinurgal hirmunud näoga plehkupanejale on antud Vana Stalini nägu, saba häbelikult jalgade vahel, näitab et kunstnik on kirjeldanud ka seda - mida ta on oma lähemas ümbruses näinud, endas tundnud või läbi elanud. Kas ei ole siinjuures Haameril õnnestunud sama hästi ühendada eepose sündmustikku pildiga - nagu seda tegi Rootsi graafik Bertil Lybeck 1931.a. oma illustratsioonidega Selma Lagerlöfi noorsooraamatu "Nils Holgerssoni Reisidele", kus "tõetruud pildid nagu hõljuvad koos saaga tekstiridadega"? Vaadake ja võrrelge! See on ju nii!

WELLO UUSKYLA

Kungälvis, Mihklikuul 1989

NAISE PILGUGA KÄÄRIKULT

Suur hulk rahvast oli kokku tulnud Käärikule, esimesse metsatöökooli Eestis, nende hulgas meie kolm:

- Mare Taagepera, keemiadoktor Ühendriikidest
- Epp Anderson, ajakirjanik Rootsist
- Kristiina Viira, hambaarst Rootsist,

kes me pidime käsitlema teemat "Naise seisund välismaal ja Eestis". Olime tulnud igauks vastavate kohalike eelarvamustega mida alles Käärikul saime omavahel kooskõlastada.

Seminar oli mitmekülgne, kahju et oli ettekandeid, mis toimusid paralleelselt. Sellest saime oma esimese ärrituse; kuna meie naisteemaline esinemine oli paigutatud TU prof. Piirimäega samale ajale, mis tähendas, et enamused meeskuulajaskonnast meile kaduma läks.

Meie ettekande puhul oli Tartust bussitais naisi tulnud, esindades peamiselt Tartu naisseltsi, üksikud aga ka Pereliitu ja Naisliitu. Auditoorium oli umbes 50 naist ja 5 meest. Selles koosseisus võis karta, et hakkame oma kurba laulu laulma... aga hoopiski mitte! Tekkis siiras ja soe õhkkond, saime palju naerda. Loomulikult tegid mehed ka vahel oma noka lahti, mis arutlusele särtsu juurde andis.

Mõnda ettekande sisust:

Mare oma sissejuhatuses osutas mõnele asjaolule, mis Eestis esineb, Ühendriikides aga enam mitte. Mõned tema toodud näited eelarvamustest ja atitüüdidest olid valdkonnast nagu "naiste loogika omapärast", et "naised ei tahtvat suurema vastutusega töökohti", "naiste erilisest kohast perekonnas" (- teha toitu ja kasvatada lapsi). Ta arvas et parim, mida riik oma kodanike heaks teha saab on - meenutades IME programmi - panna rahad lastekasvatamisele ja heaoluprogrammidesse.

Kristiina rääkis Rootsi haridussüsteemist ja erinevustest poiste ja tüdrukute kasvatamises. Rootsi uurimused näitavad et (kui) õpetaja räägib 2/3 õppeajast, siis õpilaste rääkimisajast on 2/3 poiste päralt. See on nii algklassidest ülikoolini välja. Eesti poolt väideti sellele vastu - tänapäeval on koolitüdrukud nüüd märksa agressiivsemad ja aktiivsemad. Ometi pole neid hiljem kõrgemal ametiredelil palju näha. Miks?

Arvati: naised juhtivatel kohtadel peavad oma meeskolleegidest samal positsioonil mitu korda tublimad olema. Samal ajal on niisugustel naistel enamasti kodutööde näol topeltkoormus, mida meestel ei ole. Läänemaailmas (Rootsis, USA-s) on umbes samad olud; naine teeb mehest keskmiselt kaks tundi päevas rohkem palgata tööd. Siiski arvati, et oleks ka meestelt üht teist õppida, näiteks kuidas ametiredelil tõusta; naised konkureerivad üksteist tõrvates, mehed teevad karjääri üksteist upitades. Seda nähtust tuleks lähemalt analüüsida. Üks võimalikke seletusi on: mehed rõhutavad rohkem funktsiooni, on harjunud "meeskondades" töötama. Naised (üle-?) rõhutavad suhteid töökaaslastega, mille üks tagajärg on kolleegi iga hinna eest alal hoidmine ka kui see ennast ei õigusta.

Epp rääkis sellest, kuidas Rootsi riik toetab noori peresid: "1974.a. kehtib lastevanemate kindlustusseadus. Lapse sünni puhul on isal õigus kümme päeva kodus olla. Lisaks sellele on vanemal võimalus lapsega kodus olla 360 päeva, nendest 270 makstakse 90% palka, ülejäänud 90. päeva eest 70 krooni päevas. Kavas on pikendada 90%-list lapsepuhkust pooleteise aastani. Vanematel on ise õigus otsustada kumb lapsega koju jääb. Väga oluliseks peetakse et just isa võimalikult vara lapsega tegelema hakkab, seepärast on väga paljud mehed (72%) naisel sünnitamisel abiks.

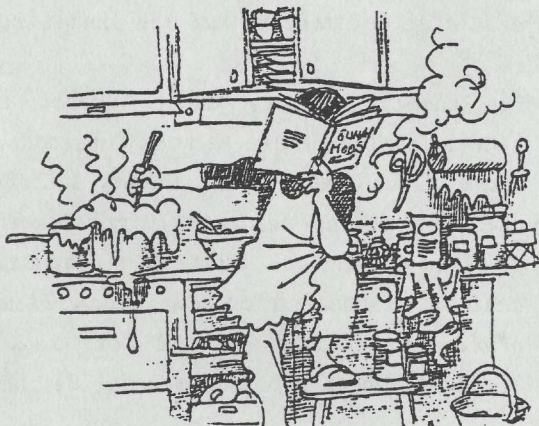
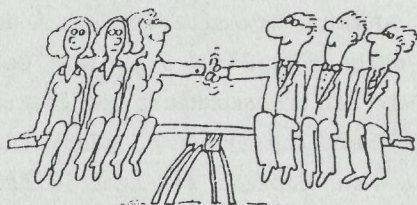
Peale ülalkirjeldatud koosolekut nõudsi võrdsuse nimel veel tunniajalist esinemisaega laupäeval lõppkokkuvõtteks.

Meie laupäevase ettekande teesid olid sisuliselt umbes nii:

- Üldine demokraatlik ühiskonnaareng viib naise omandiseisundist kaasinimeseks. Mare Taagepera vaatevinklist oleks vaja:
- muudatusi hoiakutes (näiteks naljad naiste kohta ei ole naljad ega naljakad (nii nagu juudinaljad USA-s on ammu "out").
- ametialadel on teadlikult vaja arendada ja toetada arengut võrdõiguslikkuse ja õigluse suunas,
- kodune tööjaotus olgu põhimõtteliselt 50/50,
- samuti lastekasvatamine,
- riigi tasandil esmajärguliseks pidada perede hoolekannet ja haridussüsteemi. Veel öeldi: "Praegust põlvkonda me enam ümber ei kasvata, aga omi poegi saame küll nii kasvatada, et järgmise põlve naistel oleks neist (rohkem) abi ja rõõmu!"

Kristiina Viira juhtis tähelepanu nn "naiste loogikale". Sellele võiks panna nimeks "sotsiaalne kõlblikkus". Meeste funktsionaalset ja asjalikku

loogikat on ikka edasi tarvis kuid see vajab naiste poolset täiendust. Naiselikku loogikat on paljudes seostes ja kõrgetel ametikohtadel hädasti tarvis. Näiteks seal kus "ülemusel" on võimekuse kõrval tarvis olla ka inimene. Inimene juhtival kohal peab olema võimeline teisi kuulama, teiste algatusvõimele ruumi andma, ümbruse signaale tajuma ja tõlgitsema, sihte silmas pidama inimlikku tasandit kaotamata. Ülalmainitu võtab palju aega ja nõuab palju kannatust. Läbirääkimisprotsessid on tohutult vaevatud kus "naiselik loogika" tuleb suureks abiks, ning on hea näide ka argipäeva demokraatiast.

Epp Anderson käsitles lastekasvatust päevakajaliste sünnimuste varal, mõned märkmed: isad peavad oma laste kasvatamisest rohkem osa võtma. Lastele tuleb pühendada aega, tuleb arvestada ka nende negatiivsete tunnetega, neid ilminguid mitte maha suruda. Tuleb kasvatada positiivsetel eesmärkidel, mitte keelu ja käsuga. Mälu ja mälestus on inimestele oluline, teadkem, et meie praegu kujundame seda, mis noorele põlvkonnale on nende edaspidine mälestus. Ja veel: "Ühiskonnas, kus demokraatia puudub, pole seda ka perekondades - ja vastupidi.", "Ka võiks iga mees oma naist rohkem kiita!"

Ene Tiit, matemaatik Tartust, Naisliidu esindaja, andis kodumaa naise vaatevinklist osaliselt õiguse ülal nimetatud tähelepanekutele.

Lõpuks: neli naist esinesid antud tunniajalise ettekande raamides. Selline ajast kinni pidamine oli Kääriku nädalal harv nähtus; kui info on veerand tunniga edastatud, siis ei ole seda vaja uuesti korrata ja paisutada, eks? AGA MIDA TEGID MEHED ?

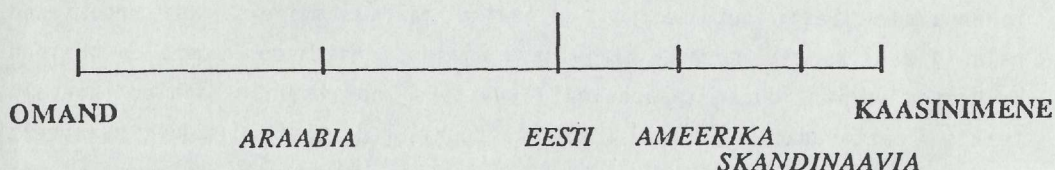
Kristiina Viira

Stockholmis, oktoobris 1989

MARE TAAGEPERA ESITATUD NAISTE SEISUNDI
SKAALAD.

MIDA ARVAVAD LUGEJAD EESTI NAISE PAIK-
NEMISEST SKAALAL "OMANDIST KAASINIME-
SEKS?"

NAISTE SEISUND

NAISTE LEGAALNE SEISUND

VALIMISÕIGUS VÖRDÕIGUSLIKKUS

EESTI

Põhiseadus (1920)
Paragrahv #36 Paragrahv #9

N. LIIT

Põhiseadus (1923)
Paragrahv # 122

USA

19. Amendment (1920) (27. Amendment)
(1972)

ÜRO

1. Põhikiri (1946)
2. Inimõiguste deklaratsioon (1948)
3. Naiste poliitiliste õiguste deklaratsioon (1952)
4. Naiste diskrimineerimise lõpetamise deklaratsioon (1967)

AJALOO UUTMINE

Uutmine on toonud värskust ka Eesti historiograafiasse. Ent seda sõna võib võtta veel teiseski mõistes, sest mitmed kaasaegsed ajaloolased rakendavad täiesti uut meetodit mineviku jäädvustamiseks. Kui kreeklased rajasid avaliku elu nähtusi kirjeldava ajaloo traditsiooni, mis on püsinud väikeste variantidega tänapäevani (näiteks poliitilise ajaloo kõrvale tekkis aastasadade jooksul ka kultuurilugu), siis tänu peamiselt prantslastest strukturalistide ja nn annaalidekirjutajate koolkonnale, kes andsid hiljuti välja viieköitelise "Eraelu ajaloo" (Histoire de la vie privée, 1985-1987), pööravad teisedki rahvad üha enam tähelepanu isiklikkudele asjadele, nagu perekonnaelule, riietusele, lastekasvatusele, söögile, sõprusele - ja suguelule. Eestis harrastavad sellist sisesporti isegi teatritaidurid.

"Kultuuri ja Elu" Põhja-Ameerikas toimunud ringreisi raames esitas Pirgu mälukskuse näiteseltskond Merle Karusoo lavastusel 28. oktoobril 1989 New Yorgi Eesti Majas "August Oja päevaraamatu". Etendus koosnes sajandi algaastail Viljandi Kabalast pärit noormehe pävikulehtede viimistlet ettekandmisest Marko Matvere poolt. Küla näitemänguseltsi tegelane ning mitme tütarlapsena kurameeriv August Ots kurtis pävikule vaesuse needust, usaldas sellele mitmesuguseid elutõdesid ja soovunelmaid, kaebas ametimeeste ja sõprade (muu hulgas ka Jüri Vilmsi) ükskõiksuse üle - ning loetles mitu korda ja kus ta armumänguga liiga kaugemale oli läinud.

Publik suhtus noorherra Oja suguelulistesse pihtimustesse naeruturtsatustega, nagu oleks piinlik kuulata niisugust juttu suuremas seltskonnas. Selline käitumine kinnitas, et tänapäeval eraldavad inimesed enesestmõistetavalt teatud toimingud isiklikeks, täiesti eraelu avaldusiks.

Ent see ei ole olnud alati nii.

Klassikalisel ajastul elati rohkem foorumil kui kodus. Keskajal peeti enesesse tõmbunud hingi patuseiks: kirikuhärrade arvates vajasid eraelu saladuskatet ainult mõrtsukad ja abielurikkujad. Seitsmeteistkümnendal sajandil vaatasid õukondlased pealt, kui päikesekuningas Louis XIV tõusis hommikul voodist, käis potil ning tõmbas püksid jalga. Järgmisel sajandil kirjeldas Diderot, kuidas Tahiti saarel noored sugutavad avalikult, pealtvaatajate ergutushüüete saatel. Rousseau arust pesitsesid pahed eraelu urgastes (mida tõestab inglise admiraliteedis teeniv päevikupidaja Samuel Pepys, kes luges öösiti lukustet toas salaja pornograafiat ning pani kirja kõik sellise toiminguga kaasuvad muutused inimkehas).

Alles keskklassi tõusuga üheksateistkümnendal sajandil hakati tõsisemalt vahet tegema avaliku elu ja intiimelu vahel. Eestis võttis selline peenutsemine maad ilmselt veelgi hiljem, sest vabariigiaegses ilukirjanduses kohtame ikka veel naisi, kes vaenlaste peletamiseks või muidu teistele hirmu nahka ajamiseks saba tõstavad ja häbedust näitavad.

Tänu Pirgu mälukillule ja Merle Karusoole on nüüd lavaliselt jäädvustet tükike ehtsat eesti eraelu ajalugu, mis märgistab uut moodi utmist meiegi historiograafias. Tahaks veel loota, et August Oja päevaraamat ilmub peatselt ka trükis.

Mardi Valgemäe

(Raadio Vaba Euroopa)

Merle Karusoo

Marko Matvere

ILMUS:

aja lugu

3

SISUKORD: "aja lugu" nr 3 lk.

SAATEKS	2
AKNAD AVANEVAD	4
KAKS ÜHISKONDA ÜHEL TERRITOOORIUMIL	17
ILLUSTRATSIOONE	23
IME SAAB TEGELIKKUSEKS	36
lõik peatükist MILLIST EESTIT ME EHITAME?	45

EPL 6.12.89

EESTI

• Uudiskirjandus

AJALUGU 3

Kolmas "Aja Lugu" sisaldab peatükke ja nende osasid raamatust "Eesti vabaduse tuuled" (Viron vapauden tuulet) või eestikeelse ametliku tiitliga "Eesti alustab uuesti" Marju Lauristini, Peeter Vihalemma ja Rein Ruutsoo sulest. Soome keeles ilmus raamat novembris. Selle sisu on ka peamiselt suunatud soomlastele, et neile selgitada loosungite tagust Eestit. Autorid kirjutasid eessõnas muu hulgas:

"Me ei oska vaadata Eestile soomlase pilguga, aga oleme püüdnud näidata siin toimuvat põhjalikult ja ausalt nagu see paistab eestlastele. . . Muidugi on eestlaste hulgas mitmeid erinevaid arusaamisi praegustest sündmustest. . . selle raamatu kirjutajad on Rahvarindes teinud kaasa sündmused Eestis, nii toimunud kui edasise arengu võimalusi on

esitatud RR perspektiivist. Kindlasti on võimalikud ka teised nägemisviisid, teistsugused seletused ja hinnangud kui meie oma. . ."

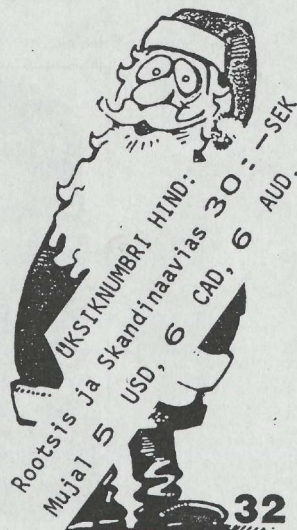
Rein Ruutsoo on ajaloolane ja tema on kirjutanud raamatu esimese, ajaloolise osa. Marju Lauristin ja Peeter Vihalemm on sotsioloogid ning kirjutasid raamatu teise tänapäevase osa.

Raamatu ainek jaguneb kahte peaosse: "Me tahame olla rahvas" ja "Taassünd". 48-küljelises "Aja Loos" avaldamiseks on valitud peatükid: Aknad avanevad, Kaks ühiskonda ühel territooriumil, Illustratsioone, IME saab tegelikkuseks ning lõik peatükist Millist Eestit me ehitame?

Käesolev number maksab 30 krooni ja seda saab tellida Enno Klaari käest aadressil: Älvkarleövägen 12, 115 43 Stockholm.

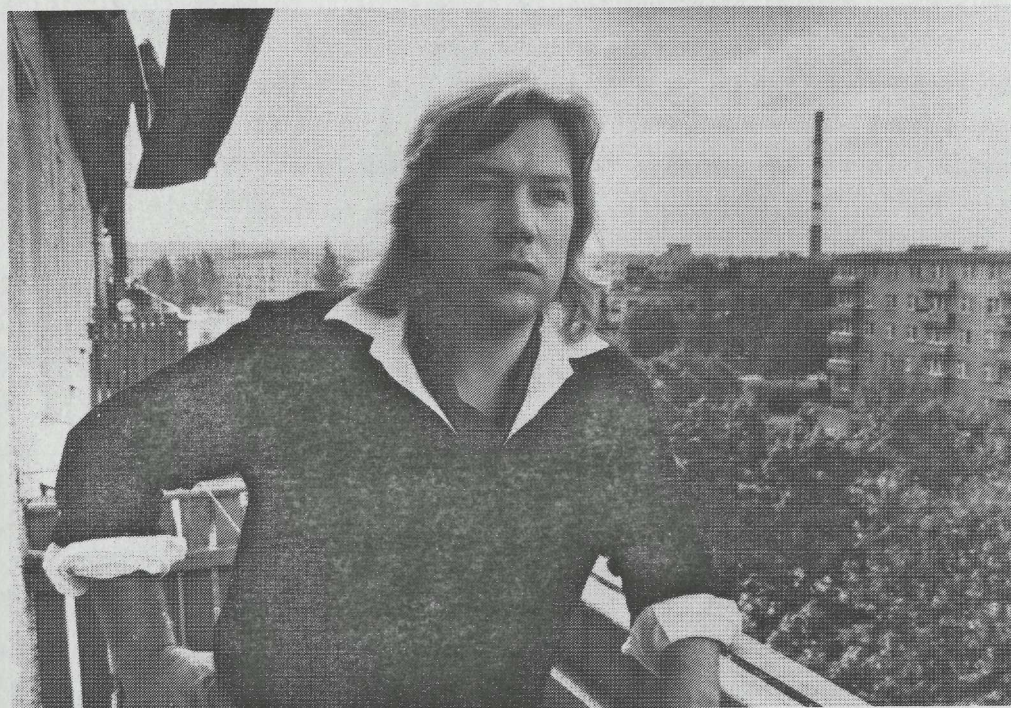

TULIPUNKTIS

32

KOHTUMINE TÕNIS MÄEGA

Sain kokku meie kuulsama ja mitmekülgsema estraadilauljaga aprilli lõpul tema Mustamäe korteris, mida ta jagab juba aastaid oma ema ja vanaemaga.

Kuna oleme eakaaslased, siis huvitas mind siiralt, kuidas noortelemmik Eestis ennast nüüd keskealisena tunneb. Tõnis Mägi alustas estraadilaval juba 1966. aastal, esimene ansambel oli "Rütmik". Edasi töötas ta ansambelis "Baltika", kus sai ennast biitlite vaimus välja laulda. Siis tulid esinemised ansambel "Lainega" ja üle kümne aasta kestnud kontserdireisid Venemaal. Temaga peaaegu ühel ajal alustasid Boris Lehtlaan, Jaak Joala ja paar aastat hiljem Ivo Linna. Kõik need mehed on siiani vapralt ajale vastu pidanud ja esinevad edukalt Eesti lavadel. Tõnis Mägi torkas mulle silma esimestest esinemistest saadik, sest tema esinemismaneer on väga jõuline ja sugestiivne. Teda ei ole kunagi rahuldanud estraadi kuldne kesktee, ta on ikka oma elu raskemaks teinud, otsides ja pidevalt ennast ületades. Ta tuleb lavale alati oma sõnumiga, tal on publikule midagi uut ja erutavat öelda. Näiteks valmis tal 1975 aastal laul "Pimedale muusikule" (pühendus Steve Wonderile). Mägi tunneb ennast vabalt paljudes žanrides, olgu see rock'n roll, soul või bluus, mängib sealjuures kitarri, klaverit ja

suupilli. *ENE RÄMMELD: Kuidas Sa ennast tunned neljakümneselt ja kas arvad, et sinus on midagi muutunud?*

TÕNIS MÄGI: Muidugi olen muutunud. Õeldakse et mehel on umbes 37-selt teine puberteediiga ja seda perioodi on väga raske ületada. Paljud joovad ennast põhja või siis lõpetavad elu enesetapuga. Olin väga ligidal enesetapule... Ühel päeval sain tunde, et sõidan rongiga kuid vagunist välja vaadates on loodus ikka üks ja seesama. Üks hääl minu sees ütles: "Hüppa välja!" ja teine hääl: "Ära hüppa, saad surma!" Hüppasin... Ja avastasin, et vagun milles sõitsin, seisis kogu aeg paigal. Nii juhtuski, et ma jätsin ära kõik oma kontserdireisid Venemaal. Sain nagu valgustatud... Tegin täispöörde päikese, Jumala poole... Sain aru, et Jumal on kogu aeg seisnud mu selja taga ja päästnud mind hullemast.

E.R: Kui kaua aastaid sa käisid Venemaal ja kus kohas? Mida sa võid öelda venelase kohta, kes elab oma kodumaal?

T.M.: Ainult Kesk-Aasias pole käinud, muidu olen Venemaa risti-põiki läbi sõitnud. Venelane, kes elab omas kodus Venemaal, on igati normaalne inimene. Ega siis inimene ei ole süüdi, et talle on seitsekümmend aastat, võibolla juba Ivan Groznõi ajast alates valetatud.

E.R.: 1986 aastal olid sa ühe uue ansambli "Ulthima Thule" looja. Mida sa jõudsid ära teha selle ansambliga?

T.M.: See on Eestis üle aegade tugevamaid ansambleid. Kõigest peale aastast koostööd kutsuti meid 1987 a. Soome festivalile "Provintsirokk". Ometigi tulim ma sellest ansamblist ära ja mitte keegi ei saanud aru miks, sest olime väga populaarsed. Ma tundsin järsku, et meie esinemised läksid väga eklektiliseks ja et minu loodud laulud ei sobinud enam kokku ansambli karedavõitu tooniga. Peale seda olen kirjutanud üle kolmekümne laulu ja lüürilise iseloomuga ballaade. Olen viimase aasta jooksul kirjutanud rohkem kui kõikide eelnenud aastate jooksul kokku.

E.R.: Kas Sa laulad ise oma laule või on neid teised ka esitanud?

T.M.: Minu laule on Eestis esitanud ainult Silvi Vrait koos ansambel "Fixiga". Nüüd minu viimases lavastuses "Jumal vikerkaarel ehk Jeanne d'Arc" laulab neid ka Velly Joonas. Muide, eelmise aasta 31. detsembril anti Eesti parima meeslaulja tiitel minule (muusikute klubi rahvahääletuse põhjal)

Viimati olin esimene 1974. aastal, kuigi olen aastaid olnud esimese kolme hulgas. Seekordne esimeseks tunnistamine oli mulle eriti tähtis, sest olen kõvasti tööd teinud.

E.R.: Enne Eestisse tulekut viibisin Soomes, kus jälgisin hotellis Eesti Televisiooni kontserti aasta parima laulu selgitamiseks. See kontsert masendas, sest tase oli väga madal.

T.M.: Arvan et ei ole tegijaid, kes annaksid endale aru kui tähtis see töö ikkagi on. Kuna nõudlus muusika järele on suur, siis kuulatakse ka halvamaigulist muusikat. Eestis ei oska me lihtsalt enam tööd teha. See impeerium kus elame, see metsik lullilöömine, see alatine tobukese Ivani olukord, kes ahju otsas unistades loodab, et hõbekandikul talle raha, kuulsus ja au koju tuuakse, see on nagu katk. Muusikaga ülalpidamist teenides tehakse väga palju haltuurat; kolhoosid ja asutused korraldavad "süldipidusid" kuhu tellitakse kohale Eesti parimad lauljad ja pillimängijad, kes siis väga suurte rahade eest laulavad ja mängivad täpselt neid lugusid mida nendelt nõutakse. Veel üks asi: muusikud käivad viimasel ajal tihedamini Soomes kui Tartus, ja kui kuulata pillimeeste omavahelist juttu peale järjekordset reisi, siis räägitakse ainult rahast ja ärist, mitte aga muusikast. Sellest ongi tekkinud katastroofiline seis Eesti estraadimuusikas. Olen jäänud sellest kõigest eemale.

E.R.: Ma arvan Tõnis, et sa oled lihtsalt omast ajast ees, nii nagu oli seda ka Rein Rannap. Te mõlemad kirjutasite juba üle kümne aasta tagasi kirjutasite isamaalikke laule, mille eest teid sugugi ei kiidetud, vaid lausa vastupidi... Nüüd mil isamaalistel lauludel on roheline tee, kerjab minu arvates nii mõnigi muusik rahvalt odavat populaarsust. Aga ma ei usu, et nad kõik oma sisemas nii väga rahvuslikud oleksid.

T.M.: See on õige mis sa ütled. Näiteks juba üle kümne aasta tagasi kirjutasin ma laulu "Ilus oled Isamaa" ja pidin kohe käsukorras ümber tegema "Ilus oled kodumaa". Sest siis ei olnud aeg veel küps. Aga nüüd on jälle vastupidi. Mina olen oma isamaalised laulud ära laulnud. Eelmine aasta laulsin "Looja kaitse Maarjamaad" ja praegu kõlab Eestis minu kirjutatud "Koit".

E.R.: Mida sa arvad üldse levimuusika praegusest seisust ja kuhu ta võiks veel edasi areneda?

T.M.: Vaadates praegust olukorda eesti muusikas, siis see erineb heas

mõttes kardinaalselt soome omast. Sealsed lauljad matkivad järele ainult Ameerika kuulsaid staare, kaotades täielikult oma näo. Või teine näide: Leningradi rocklauljad laulavad: "Saatan aita meid". Hiina filosoofid ütlesid kunagi, et muusika peegeldab kõige paremini ühiskonna seisundit. Mina arvan, et muusika ülesanne järgneva 50 aasta jooksul on minna tagasi oma juurte juurde. Alguses oli muusika loodud ülistuseks Jumalale, samuti kasutati muusikat ka teraapiaks (mille juurde hakatakse jälle tasapisi tagasi tulema). Mina näen, et tuleb uus romantism või renessanss; vana hea tuleb üles leida, aga mitte šokeerida inimesi lavalt õuduste, trampimise ja rõvedustega. Tuleb hakata laulma armastust inimesele ja Jumalale nii et see hakkab tagasi peegelduma. Säärase muusika haruldaseks esindajaks ongi üks Arvo Pärdi teos "Topelt peegeldus"; ma usun, et tekib jälle vaimnehingeline muusika.

E.R.: Kas sa oled õppinud muusikat?

T.M.: Ma ei ole kunagi muusikat õppinud, ka klaverimängu mitte. Mul on lihtsalt anne. Ausalt öelda on vahel isegi imelik kirjutada laule mis tekivad nagu iseenesest. Viimasel ajal olen hakanud kasutama vanu, ammu unustusse vajunud pille nagu kannel jt.

E.R.: Kuulsin et käisid Rootsisis Göteborgis esinemas. Mis üritus see oli ja kas kohtasid ka eestlasi?

T.M.: Göteborgi Vabakirik organiseeris üle-Skandinaavialise ülistusfestivali Jeesusele. See oli 28 tundi järjest kestev show, kus esinesid väga nimekad lauljad. Minu esitatud laulu "Koit" ajal lehvits sini-must-valge lipp ja palvetati koos Eesti eest. Viimasel esinemisel käisid minu juures ka eestlased. Mulle tundus et sealsed eestlased ei ole usklikud. Jäi mulje et eestlased isegi võõrastasid mind, kui laulsin "Jumal kaitse Eestimaad".

E.R.: Seal ei ole minu arvates midagi imelikku, sest teatavasti on eestlastel igal pool maailmas Jumalasse võõrastav suhtumine. Leedulased ja poolakad on selles osas meist palju tugevamad, sest neid ühendab kirik.

T.M.: Villem Raam on kusagil öelnud, et see on müüt ja vale, et ristirüütliid tulid meile usku tooma, et ristiusk oli juba ammu enne seda Eestis. Eestlased olid algselt väga usklik rahvas. Ma ei salli sõna

KUPLEE ANSAMBEL "TALONG"

KÜLASTAS NOVEMBRIKUUL ROOTSIT SHOW-PROGRAMMIGA "ETTEVAATUST! - KUPLEE", andes etendusi Göteborgis ja Stockholmis.

TALLINNAST

"TALONG" on väga andekate 19-28 a. noorte inimeste grupp kes paaril viimasel aastal on Eestis kiiresti populaarseks saanud oma tabavate nalja- ja pilkevärssidega. Ühendatult toredate viiside ja peene humoorika esinemisega vallutavad need iga publiku, nii ka rootsieestlastest.

Stockholmi Linnateatri koostatud tutvustuslehel:

"TALONG" esitab omapoolse nägemuse kaasaegsetest sündmustest Eesti riigi ja rahva elus ja provotseerib meid niisuguste asjade üle naerma, või vähemalt muigama, mille peale muidu võiks nutta. Laudakse Ülemnõukogu istungjärgust, Rahvarinde kongressist, Sõulist naasnud olümpiavõitjate vastuvõtmisest, Interrinde aktsioonidest, Balti ketist ja paljust muust. laulude vahele esitatakse lühitekste humoristidelt nagu Priit Aimla, Vladislav Koržets, Henno Käo, Kalju Kass ja muidugi kupletistidelt endilt, kelleks on:

PEETER KABER, PEETER KALJUMÄE, KATRIN LEHISMETS

Siin stiilinäiteks paar laulu meile kõigile tuntud viisidel:

AUS RIIGIMEES

Ants oli aus riigimees,
väike riik oli suure sees,
uksi-aknaid polnud ees,
karu see istus katusel.

Ai juuli-vallera,
kui hakkad astuma,
samm astu edasi,
kaks sammu tagasi.

Ants läks mõisa kaebama,
IMEasju paluma,
pisut konsulteerima,
raha konverteerima.

Mõisnik asjast aru sai,
tegi Antsul' pika pai:
võta IME kulla mees,
aga ole liidu sees.

Rahvalik viis:

"Ants oli aus saunamees"

Sõnad: Henno Käo

Ants on muudkui täitsamees,
hallid karvad habemes,
tühi taldrik nina ees,
omadega sees mis sees.

MAARDU BALLAAD

millest selgub riigikeele oskamise hädavajalikkus

Kauni Maardu järve ääres
Vasja mängis Niinaga,
tahtsid püüda kalapoegi,
kuid jäid pika ninaga.

Vaata, Vasja - ütles Niina -
kalakesed tuduvad,
kõhukesed taeva poole,
mida unes näevad nad?

Tasa, Niina - vastas Vasja -
las nad tühja magavad,
õnnelikust tulevikust,
lase, und nad vaatavad.

Aga äkki hakkas õnge
kullakarva kalake,
silmad särama lõid lastel:
vot, kus toidupalake!

Tere, lapsed - ütles kala -
küll on kena kohtuda,
ärge minu tänulikkust
laske ära jahtuda.

Päästsite mind mürgijärvest,
võiksite nüüd ütelda,
mis on teie salasoovid -
need kõik täita tahan ma.

Võin teil' anda võimu, väge,
kulda või siis hõbedat,
soove ärge häbenege,
olgu need või tobedad.

Sulaselges riigikeeles
kostis kõne kala suust,
lapsed ei saand aru sellest,
kõht neil märku andis muust.

Vasja süütas väikse lõkke
kauni järve kaldale,
Niina otsis kena orgi,
torkas sisse kalale.

Kahekesi küpsetasid
väikest kuldset kalakest,
enne söömist poolitasid
oma toidupalakest.

Kui nüüd lugeda moraali,
kõlaks see vist sedasi:
see, kes riigikeelt ei oska,
ei saa elus edasi.

Kauni Maardu järve ääres
Vasja mängis Niinaga,
kalake ei täitnud kõhtu,
jäidki pika ninaga.

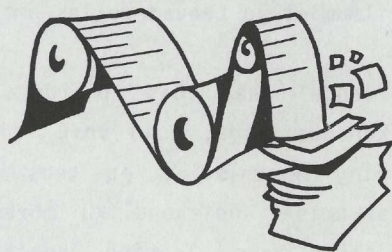
Viis: "Sauna taga tiigi ääres"

Sõnad: Henno Käo

KUPLEEANSAMBEL "Talong". Vasakult: Peeter Kaljumäe, Katrin Lehtmets ja Peeter Kaber.

KIRJUTAN, AVALDAN!

KEELELINE KOOSTÖÖ

Midagi tuleb mõttesse, tahaksin seda kellegagi jagada. Ütlen sobivale isikule oma arvamise. Tema reageerib. Vastab: "Ma ei taha kuulda selliseid häbematusi!" Ongi keeleline koostöö.

Kuulaja on minu väljenduse hindaja. Isegi kui ta mind kuulda ei tahtnud, koostööst ta ei keeldu. Vastab!

Keeleline koostöö võib mitmeti laieneda. Näiteks kõneleja ja kuulajad. Kõneleja räägib, kuulajad reageerivad. Tsensuuri pole. Kõneleja kui autor vastutab ise oma sõnade eest, mõnikord kohtus.

Kuid kui on kirjutaja ja lugeja? Mõnel on midagi tähtsat paljudele ütelda. Paneb oma mõtted kirja, laseb trükkida täpselt nagu soovib ja levitab. Tulebki vastukaja. Tuttavad tänavad. Kohalikust ajalehest loeme, et ei vääri arvustust. Suurt keelelist koostööd ei arene. Tsensuuri pole, autor vastutab ise oma mõtete eest, kas või kohtus.

Kõigil eelnenud juhtudel esineb otseside rääkija/kirjutaja ja kuulaja/lugeja vahel. Saade toimub ja võetakse vastu samas keeles. See ongi keeleline koostöö.

Väga laia keelelist koostööd saab luua ainult massiteabevahendite abil, nagu raadio, televisioon ja kirjastused. Keskendun ainult viimasele võimalusele. Sel teel võib koostöö kujuneda väga ulatuslikuks. On miljoneid lugejaid, arvurikkalt arvustajaid ja pikapeale kasvab kommentaaride kogum ulatuslikumaks seda kõike põhjustanud teosest.

Autor saab kuulsaks. Ent kirjastuse abi kasutades kaotab autor vahetu keelelise koostöö lugejatega. Vahele astuvad toimetaja, keeleline korrektor ja mõnedes maades ka tsensor. Need isikud arvustavad teost enne selle ilmumist ja teevad selles oma muudatused.

Nende osa võib piirduda vaid autori keele õigekirja reeglitele kohandamisega, kuid võib laieneda ka kompositsiooni ja stiili muutmisele, ning nõudmisele, et teos kaohanduks kirjastuse seisukohtadele avaliku arvamise, ühiskondliku moraali ja poliitilise lubatavuse suhtes. Seega jätkub teose loomine lugejale anonüümsete kaasautorite poolt, kuigi see ilmub vaid autori nimel.

On muidugi tõsi, et vastutust avaldatu eest peab kirjastus mõnikord autoriga jagama, kas või kohtus. Ka ei jää lugejate reaktsioon alati minu keelelise koostöö mõiste raamidesse. Sellele võib lisanduda näiteks kirjastuse põlemapanemine.

Lugeja peab harilikult autori nime all ilmunud kirjutisi täiesti selle tahte väljendusteks. Tõde on teine. Autor ise ei tunne oma tööd trükis mõnikord enam ära, eriti kui seda on avaldanud mõni ajaleht. On muudetud rõhuseadeid, mõndagi on välja jäetud, teist lisatud või ümber jutustatud, ent kõik avaldatu kannab ainult autori nime.

Võib ju juhtuda, et autor sellest isegi rõõmu tunneb. Algaja luuletaja salmid on talle trükituina päris võõrad, kuid ta on tänulik toimetajale, et see on kõik palju paremini paika pannud. Sellest on kirjanduses näiteid. Ent selline toimetaja kaastöö, isegi kui heatahtlik, pole eetilisele õigustatud. Veel halvem on, kui surnud kirjanikele peale surutakse nende poolt palumata kaastööd. Kaplinski järgi on Tammsaare keele parandamine uustrükkides mõnikord nii ulatuslik, et tekib küsimus kas ongi enam tegu autori tekstiga ("Sirp ja Vasar" nr. 4, 1979). *

Kõik eelnenu paneb mind analüüsima, milline peaks õieti olema nende roll, kes astuvad autori ja lugeja vahele ja mõjutavad nende keelelist koostööd. Algul aga autorist kui kõige algatajast.

AUTOR

kohustustega. Autor ei tohi oma loomingus kasutada kellegi teise mõtteid, uurimistulemusi või teksti ilma seda kuidagi ära märkimata (viidetega, eessõnas jne.). Teaduslikus kirjanduses on kombeks, et olulise keelelise abi eest tänatakse abiandjat eessõnas. Ilukirjanduslike teoste puhul tuleb vähemalt keeleline korrektor kuidagi ära märkida. Eetiliselt on nõutav, et autor ei kasutaks ulatuslikku anonüümset abi oma loomingus, ka keelelist mitte, isegi kui abiandjad, nende seas toimetaja, sellega nõustuvad.

Alati neid nõudeid ei täideta, ka mitte eestluse globaalse ühiskonna kirjanduses. Ilmub autori allkirjaga kirjutisi, eriti ajalehtedes, kus laenatud mõtteid esitatakse originaalideedena, seda isegi õpetlaste poolt.

Ka on meil puuduliku eesti keele oskusega autoreid, kel on midagi väärtuslikku ütelda. Väline abi, eriti toimetaja poolt, võib sel juhul kujuneda ulatuslikuks. Selline keeleline ümbertöötamine tuleb kuidagi ära märkida. Õigem oleks, kui need, kel on midagi eesti keeles sageli ütelda, oma keeleoskuse taseme tasapisi kõrgemale tõstaksid.

Autoril on õigus. Paljude maade põhiseadused tagavad talle sõnaõiguse ja mõttevabaduse. Tal on moraalne õigus avaldada oma arvamist ühiskondlike nähete kohta. Autoril on kindlasti õigus nõuda, et tema nime all avaldatu on täpselt see, mida ta on esitanud oma käsikirjas, ning seda sõnavaralt, stiililt, sisult ja igas muus võimalikus mõttes. Toimetusel on oma muudatusteks vajalik autori nõusolek.

Autori õigused kestavad ka peale ta surma. Uustrükkides on lubamatu muuta sisu ja ideesid, ning kõiki muid muudatusi peab toimetaja põhjendama ja selgitama ees- või järelsõnas.

TOIMETAJA

Nagu autor, nii on ka toimetaja loov isik. Tema loominguks on kirjastuse toote, ajalehe, ajakirja või raamatute kujundus, sihid, ainevalikud ja kõik sellega seotu. Ta soovib uhke olla oma loomingule toimetajana ja selleks on tal õigus. Tavaliselt taotleb toimetaja ka avaldatu kõrget keelelist taset ja teeb selleks oma panuse. Kuidas ta seda tehes peaks ise suhtuma oma rolli?

Toimetaja peab esijoones mõistma, et ta muudab kaudseks autori ja lugeja

vahelise keelelise koostöö. Lugejani ei jõua autori poolt välja saadetud läkitus. Teel toimub muudatusi, kas autori nõusolekul või mitte. See pole mitte endastmõistetav kõigil loominguvaladel. Kunstigaleriides ei parandata müügile toodud maalide värve, noodikirjastajad ei muuda noote helilooja töös. Miks tehakse seda loominguga sõnakunstis?

Jätan selle analoogia võibolla küsitavaks, kuid see viitab siiski ühele järeldusele. Hea toimetaja on see, kes oskab saavutada toimetatus küllalt kõrge taseme koostöös autoriga, ilma et see tunneks end olevat surveolukorras. Veel selgemalt, toimetaja peab toetama autori õigusi, kuid viimasele selgeks tegema ka selle kohustusi.

Toimetaja ei tohi püüda töid kohandada oma keelele ja stiilile, kas või ühtlaselt kõrge taseme nõudest. Sellest tulenev igav ühtlus on isegi vähem väärtuslik ja huvitav kui erinevate autorite omapärased ja varieeruvad väljendusvormid.

Toimetaja peab püüdma valvata, et avaldamisele ei tuleks plagiaate ja et sisus vajalik võõras materjal oleks viidetega tunnustatud. Ta peab tööd avaldama sellistena, nagu seda autor õigeaks peab peale kõiki muudatusettepanekuid. On ebaeetiline ja lubamatu avaldada midagi autori nime all, millest see pole teadlik.

Mõnigi ajalehe toimetaja ei täida alati viimast nõuet mitmel põhjusel. Ta peaks aga sel juhul märkima, et ta autori käsikirja ise ümber töötas ja olema heatathtlikult valmis avaldama hiljem autori lisaseletused, kui see seda nõuab. Ta ei saa loota, et ta alati oskaks autori mõtteid ja rõhutusid paremini väljendada kui autor ise.

Toimetaja peab valvama, et autori töö poleks muudetud või mõjutatud anonüümseks jäävatest kaasautoritest, isegi kui autor seda soovib. See oleks ebaeetiline ja lugejat eksitav. Ta ei tohi lubada ka oma keelelist korrektorit hakata selliseks autori kaasaitajaks, ning sellega jõuangi järgmise vahelüli, korrektori juurde.

KEELELINE KORREKTOR

Korrektor on toimetaja abistaja. Ta õigused ja kohustused on sellest määritletud ja küllaltki selgepiirilised. Ta peab avaldamisele tulevas

kirjutises ära parandama õigekirjutuse reeglite vastased väljendid. (Õigekirjutuse veaks nimetaksin ma seda, kui mingi õigekirjutuse reegel nõuab midagi, mis pole tegelikule keelele kohane ja on seega lubamatu ning vale. Tutvuge meie õigekirjutuse reeglite ajalooga).

Hea korrektor on see, kes end pidurdab ja piirdub vaid hädavajalikuga. Ta ei tohi hakata hävitama autori omapära ja sõnavalikuid. Õigekirjutuslike valikvormide puhul peab ta andma autorile valikuõiguse. Ta keelehoolde instinkt võib olla tugev, kuid sellest tingitult kaasautoriks muutumine pole siiski lubatav.

Põhjusti korrektori endapiiramiseks on mitmeid. Ta on kindlasti hea keeletundja, kuid ta pole mitte asjatundja kõigil aladel ja ta pole alati võimeline mõistma ja kritiseerima autori uusi mõtteid ja esitatud materjale. Igasugune ümberjutustamise katse võib seetõttu ebaõnnestuda.

Korrektoril võivad olla oma eelistused keelelise stiili ja lauseehituse suhtes. Ta võib eelistada lühivorme, tükeldada lauseid ja muuta sõnade järjekorda. Seda tehes võib ta aga lahutada seotud mõtteid, muuta rõhuseadeid ja hävitada autori stiili ja omapära.

Õigekirjutuses on korrektor teinud oma ranged valikud ja ta püüab kinni pidada igast normist. Tihti on aga normid ebakindlad ja paralleelvormid on lubatavad. Nagu ütleb Tiiu Erelt: "Eesti keelt on seni küllalt rangelt normitud. Praegune keel ei vaja enam nii ranget normimist" ("Keel ja Kirjandus" 1971, lk. 446).

Korrektor ei tohi kergekäeliselt asendada autori sõnu teistega, sest igal sõnal on oma varjundid ja isegi sünonüümid pole mõisteliselt täiesti kattuvad. Ka võib meie põhjamurde sõnade asendamine lõunamurde omadega (või vastupidi) ebaühtlustada autori stiili, kuigi näiteks lühiduse saavutamine võiks seda õigustada.

Eriti ettevaatlik peab korrektor olema võõr- ja laensõnade asendamisega eestipärasematega. Neil juhtudel on mõnikord sõnamõistete laiemad piirid täiesti erinevad ja arusaamatused kujunevad möödapääsmatuks. Ainult autor võib sel juhul leida sobiva eestipärase vaste, kui see üldse on võimalik (leian näiteks, et minu poolt eestindatud sõna, diversiteet, ei oma täiesti sobivat eestikeelset vastet).

Ning lõpuks, kui korrektori töö pole päris tühine ja ei piirdu mõnede kirjavahemärkidega või masinakirja vigade avastamisega, on tal õigus ja kohustus oma nimi mingil viisil ära märkida avaldatud töös. Kui ta seda ei tee, jääb autorile võimalus uhke olla oma heale keeleoskusele. Piiri tõmbamine on muidugi raske ja tagasihoidlikud ja heatahtlikud korrektorid eelistavad tihti anonüümseteks jääda. Jah, värvide, helide ja sõnade kasutamise kohta ei kehti samad reeglid.

ARVUSTAJA JA TSENSOR

Ka need kaks mõjutavad ja muudavad autori ja lugeja keelelist koostööd. Arvustaja on ise üks lugejaist, kuid seejärel mõjutab ta paljude teiste lugejate suhtumist autori töösse. Tsensor muudab aga autori loomingut enne selle ilmumist lugejale teadmatuks jääval viisil. Kuidas rakendatakse tsensuuri loomingule, mis toimub värvides ja helides?

JA LÕPUKS

Mu mõtetes polnud ju midagi uut. Autori kohta ja kaitseks on ilmunud lugematuid sõnavõtte. Hiljuti avaldati Nobeli kirjandusauhinna komitee hukkamõist sõnavabaduse piiramisele ükskõik milliste vahenditega. Eestluse globaalses kultuurikehas on aga just nüüd märgata kultuurivoolu tugevnemist ja üheks teguriks selles on kirjasõna levik. Püüdsin lühidalt visandada, kuidas see peaks toimuma, et selles ei kannataks autori ja lugeja keeleline koostöö.

VALTER RAND

*) Valter Tauli, "Eesti keele korraldamisest ja normimisest", Mana nr.49, 1981.

100.000 KROONI METROOLE SEMINARI KORRALDAMISEKS 1990

Rootsi Välisministeerium (UD) on määranud 100.000 krooni *Metroo ühingule* järgmise *Metsaülikooli* seminari läbiviimiseks. Seekordne *METROO* peateema on DEMOKRAATIA. Sihiks on informeerida ja arutada demokratiseerimisprotsessi Eestis (ja N.Liidus). Samuti valgustada seda kuidas demokraatia toimib Rootsis ja teistes põlistes lääne demokraatiates. Demokraatia küsimused on alati igal pool aktuaalsed; seminari üks küsimuseasetus on kuidas luua, säilitada ja juurutada demokraatlikku ühiskonda: mis on teoreetilised ja praktilised demokraatia probleemid ajas ja ruumis.

Seminar on kavandatud sajale osavõtjale, kellest pooled on Eestist. Nende hulgas kõikide praegu Eesti tulevikku vormivate poliitiliste liikumiste ja organisatsioonide esindajad, ja võimalikult palju noori aktiviste.

Seminar toimub augustis ja kestab seitse päeva. Algus ja lõpp on Stockholmis, põhiosa seminarist aga kuskil linnast eemal sobivas konverentsiasulas. Esimene *Metsaülikool* Eestis peeti teatavasti möödunud aasta suvel Käärikul, nüüd siis korraldab *Metroo* uue kohtumise Rootsi pinnal.

Nagu tavaliselt maksavad *Metroo* osavõtjad osavõtukulud ise, see üleüldse esmakordne toetus *Metroole* on taotletud ja saadud Eestist osavõtu kindlustamiseks ja majandamiseks.

EJK

ISIKLIK TEADE

"Armas Meelike Polli, saada oma aadress nii et saaksime vastata Sinu kirjale. Saime Sinu kirja aga ilma aadressita." Erna Liblik Kuusberg, Rua Carlos Tiago Perreira 235, São Paulo, Brasil, CEP 04150.

"Aja Kiri" / "Aja Lugu" teatab:

Käesoleval aastal on varem ilmunud Aja Lugu nr 2 ja 3 ning Aja Kiri nr 53 ja 54.

Käesolev number ilmub detsembris 89. Nr 56 ilmub jaanuaris 1990.

TELLIGE! Tellige ise ja tellige EESTISSE!

religioon, sest selle varjus on väga palju halba tehtud.

E.R.: Kuidas suhtud praegusesse olukorda Eestis?

T.M.: Elame mädanenud majades. Siin läheb veel vähemalt viis aastat enne kui paremuse poole hakkab minema. Kõik räägivad praegu, et kõiges on süüdi venelased. Tead - kui see nii lihtne oleks! Mina usun kindlalt, et Eesti saab vabaks. Aeg on küps. Kahjuks on eesti intelligents alati olnud tagasihoidlik ja targutaja. Õnneks on Eesti ajaloos nii, et just väga noored mehed ei ole kuulanud neid targutajaid, vaid on sööstnud raskustesse Jeesuse nimel. Eestlased peavad veel kaua vastu!

Ene Rämmeld

9. juunil 1989

EESTLASTE ARVU... järg leheküljelt 18/

Tabel 3 EESTLASTE PAIKNEMINE N.LIIDUS, 1989

	1979	1989	Muutus
Eesti	947 812	963 269	+ 15 457
Vene	55 539	46 358	- 9 181
Ukraina	4 111	4 208	+ 97
Läti	3 681	3 312	- 369
Kasahhi	3 505	3 397	- 108
Gruusia	1 625	2 312	+ 687
Usbeki	1 064	948	- 116
Valgevene	742	797	+ 55
Leedu	546	598	+ 54
Kirgiisi	447	430	+ 17
Moldaavia	249	276	+ 27
Tadziki	168	171	+ 3
Aserbaidzaan	167	324	+ 157
Turkmeeni	140	560	+ 420
Armeenia	55	295	+ 240

Tabel 4 EESTLASTE RÄNNE EESTI JA TEISTE LIIDUVABARIIKIDE VAHEL, 1987-1988

	Sisseränne Eestisse	Väljaränne Eestist	Saldo
1987	707	792	- 85
1988	586	421	+165

ESINDUSED & TOIMETUS

USA:s; NEW YORK, MARI LEESMENT: 321 Rockaway Str. Boonton, NJ 07005, tel. 201-334-0209; CHICAGO, URVE AUKSI: 13977 Stonehenge, Orland Park, IL 60462, tel. 312-460-1837; CHICAGO, HILJA PIKAT: 1259 W. North Shore, Chicago, IL 60626.

KANADAS: TORONTO, VELLO SALO: 2661 Kingston Rd., Scarborough, Ont. M1M 1M3, tel. 416-265-2458; TORONTO, LIIS TRUUVERT: 130 Garnet Ave., Toronto, Ont. M6G 1V7, tel. 416-533 4213; VANCOUVER, LIIS & MATTI KLAAR, 4185 Canterbury Crescent, North Vancouver, B.C., V7R 3N4, tel. 604-986-4050.

AUSTRAALIAS: SYDNEY, TIIA RAUDMA: 11/19 Waruda Street, Kirribilli NSW 2061, tel. 02-929-6415.

SOOMES: HELSINKI, Eevi NIVANKA: Ulvilantie 10 B 22, 00350 Helsinki, tel. 0-55 14 73.

PRANTSUSMAAL: PARIS, ENE RÄMMELD: 33 rue Beaunier, Paris 75014, France, tel. 1-45 43 93 60

NORRAS: OSLO, TIIU JA ENN ANDERSON: Ingierkollveien 45, N-1410 Kolbotn, tel. 2-80 87 40.

EESTIS: TALLINN, SIRJE RUUTSOO: Kiire 28 - 2, 200 007 Tallinn, tel. 68 44 82; TARTU, TIIT PRUULI: Vilde 18 - 3, 202 400 Tartu, tel. 6 15 65

AK ILMUB NELI KORDA AASTAS.

UUED TELLIMISHINNAD 1990:

100 SEK ROOTSIS JA SKANDINAAVIAS

110 SEK EUROOPAS

20 CAD KANADAS

17 USD USAs

22 AUD AUSTRALIAS

Õhupost ülemeremaadesse

TOIMETUSE ja TALITUSE ADDRESS ON: ENNO KLAAR, Älvkarleövägen 12, S-115 43 STOCKHOLM. TELLIMISED: "AJA KIRJA" SAAB TELLIDA ROOTSIS, SKANDINAAVIAS ja EUROOPAS OTSE TOIMETUSELT, tasudes hinna posti jooksvale arvele (postižiiro) nr 12 77 47 - 4, või raha tšekiga Enno Klaari nimele. Igal pool mujal toimub tellimine ligema esindaja kaudu.

UUS ESINDAJA TORONTOS: LIIS TRUUVERT

Korrektorid: Virve Raag ja Silvi Nemvalts

PE $\frac{A}{1166}$ 55

1989

SISUKORD

Poliitika ja politiseerimine	EJK	2
Milleks registreeruda	Hain Rebas	3
Samm sammult või kõik korraga?	Jaak Maandi	9
Rootsi baltipoliitika vajab uutmist !	Aho Rebas	12
Sten Anderssoni meelemuutus	EJK	15
Eestlaste arvu muutumine 1979 - 1989	Kalev Katus	16
Jätke mulle mu kolmas kodumaa	Aira Savolainen	19
Oma raha	Jaak Maandi	22
Kalevipoeg sõnas ja pildis	Wello Uuskyla	24
Naise pilguga Käärikul	Kristiina Viira	26
Naiste seisund	Mare Taagepera	29
Ajaloo uutmine	Mardi Valgemäe	30
Aja Lugu 3		32
Kohtumine Tõnis Mäega	Ene Rämmeld	33
Kuplee ansambel "Talong"		37
Kirjutun, avaldan !	Valter Rand	39
100.000 krooni METROOLE	EJK	45
Esindused & toimetus		47

aja kiri

nr 55

1989